

Михайло
Шмайда

РОЗКОЛОТА ДУША

Михайло Шмайда

**РОЗКОЛОТА
ДУША**

«ЗЕРНА» 2004

Париж-Львів-Цвікау

Редактор та упорядник серії: Ігор Трач

Передмова: Ігор Трач

Переднє слово: Любомир Сенник

1. Auflage

©2004 Flacius-Verlag-Fürth/Bayern

(in Zusammenarbeit mit Ukrainischer Verlag

Paris-Lemberg-Zwickau

und

«Ukrainische Technologien»)

Alle Rechte vorbehalten

ISBN 3-924022-77-1

Видано

© 2004 Flacius-Verlag, Fürth/Bayern

у співпраці з «Українським видавництвом»

(Париж-Львів-Цвікау)

та з НВФ «Українські технології»

(Львів, тел.: (00-380-322) 721552)

Всі права застережені

© «ЗЕРНА», 2004

© Михайло Шмайда, 2004

Письменник, фольклорист, художник

Михайло Шмайда – український письменник Словаччини, автор книжок прози – повісті “Паразити” (1953), кіноповісті “Запалена кров” (1954), зб. оповідань “В’язка ключів” (1954), романів “Трицять криги” (1957), перевидано словацькою мовою (1959), “Корчмарський слуга” (1965) і “Роз’їзди” (1969). Як письменник дебютував у журналі “Клокольчик-Дзвіночок” (1948). Працював у Музеї української культури в Красному Броді та Свиднику (1960–1971), систематично проводив збір фольклорних матеріалів, зібравши величезну кількість записів, що склали б кількатомне видання, наразі все в рукописах. Лише дециму з тих скарбів зумів опублікувати у формі брошур-додатків журналу “Дукля” і газети “Нове життя”, все інше чекає прихильного видавця. Досліджуючи народну словесність, видав книжки “А іші вам вінчую” (1992) та “Колискові пісні” (1993). За одверту критику режиму, після подій 1968 року, звільнений з роботи, хоча не мислить себе без праці. Його перу також належать кілька літературно-художніх композицій. У пресі та радіо виступає з питаннями національно-культурного життя українців Словаччини.

Постає природне питання: що є в дивовижних світах Михайла Шмайди? Здавалося б, аскет (живе в селі, куди нерідко заїжджають до нього літератори-друзі, журналісти), сповнений максимальною причетністю до життя, до творчості, він, справді, не мислить себе без усього обсягу творчої праці, в якій є сенс тривання з живою думкою, в трепетних ритмах серця, наповненого любов’ю до рідного слова, до джерел цього слова. І якщо спробувати дати приблизну відповідь на поставлене вище питання, то, напевно, в його світах є світи і Вархола, і Духновича, і всього, що мають у собі Межилаборці. Жартуючи, він говорить, що доля вділить йому довголіття, так потрібне йому, щоб звершити задумане і серед творчих задумів чи не найважливіше – видати за всіма правилами фольклористичної науки зібрані народні скарби.

Уперше в Україні випускаючи невелику повість Михайла Шмайди "Розколота душа", відзначену другого ступеня Міжнародною літературною премією ім. Богдана Нестора Лепкого, зичимо йому здійснення його золотої мрії.

Нехай неспокійний творчий Дух ніколи не залишає Вас, одержимого Словом, постійним пошуком Справедливості, Правди і Любові, так потрібних нам усім у цьому розбурханому, неспокійному світі.

Щастя Вам в усіх задумах і зверненнях!

Ігор Грач

Людина ХХ століття в межовій ситуації **(Екзистенціалістська повість Михайла Шмайди)**

Минуле століття справедливо можна назвати апокаліптичним: дві світові війни, два тоталітаризми – фашистський і комуністичний, які забрали мільйони людських жертв, важкі фізичні і ще більше моральні випробування і втрати – все це не могло не накласти на людську душу нестертий відбиток і в результаті призвело до глибокої духовної кризи, з якої сьогодні щонайменше – Європа (якщо не вся планета) намагається вийти, і знову постаючи перед новими випробуваннями, як фізичними, так і моральними. Звісно, кожна людина переживає себе і свій час по-різному, але не всі люди однаково реагують на свій час і простір, у якому вони живуть, і далеко не однаково складається їхнє буття.

Михайло Шмайда на прикладі молодого людини – Віктора Барнашевича, народженого в священничій сім'ї, переконливо показує внутрішній процес духовного заламання в силу конкретних умов – торжества антигуманізму, жорстокості і соціальної несправедливості комуністичного тоталітаризму. Греко-католицького священника Барнашевича режим Словаччини усував від його священничих обов'язків тільки тому, що священник відмовився підписати перехід на православ'я, змусивши його фізично, у нестерпних умовах, працювати в колгоспі. Між іншим, це полегшений варіант покарання в порівнянні з тим, що сталінський режим виробляв на території традиційно греко-католицькій (Галичина) з усім греко-католицьким кліром, який відмовився від насильного переходу в російсько-московське православ'я.

Щасливий у дитинстві, тепер Віктор, людина слабкого психічного укладу, не може достосуватися до інших, екзистенційно складніших умов і поступово опиняється в кризовій ситуації. Це значить, що його душа роздвоюється, заламується під нестерпними умовами виживання, своєю вразливістю, тонкістю

відчувань не здатна втримати рівновагу. Внутрішні, надзвичайно болючі фантазмагорії Віктора ведуть його шляхом неприйнятним, з погляду “нормального” глузду, коли реальність і хворобливо вигаданий світ взаємно себе заперечують, і в цих зіткненнях Віктор опиняється на грані між життям і смертю. Це надзвичайно глибока криза людини, чутливої до будь-якої несправедливості, до людської зради (як у випадку з його дружиною), чим поглиблює свої страждання і, здавалося б, не має ні найменшої надії на вихід із кризової ситуації.

Певна річ, письменник не дає практичних порад чи “рецептів” для виходу з межової ситуації, але художньою логікою своєї оповіді розгортає перед читачем шлях страждання людини, яка, все ж таки, шукає виходу, бо здатна внутрішньо себе просвітити (від світла), спираючись на все те добре, що є в міжлюдських стосунках, на віру в Бога, “діалог” з яким Віктор веде як у час просвітління, так і затемнення своєї свідомості.

Процес оздоровлення – це не тільки в клінічному сенсі, може, навіть не стільки в ньому, скільки в моральному оздоровленні суспільства (характерні з цього погляду типи людей, які бачить Віктор, перебуваючи в лікарні, і його оцінки, що їх він дає, умовно називаючи пацієнтів відповідними прізвиськами), на що потрібні, додамо від себе, не дні чи тижні праці лікарів, а десятиліття, природно, інших, не медичних заходів. Гуманізм Михайла Шмайди і в цьому, “підтекстовому” звучанні його повісті.

Постійна, безперервна боротьба зі злом, що виступає в різних іпостасях, та й сама душевна хвороба як наслідок антигуманного устрою, наводить на думку, що сенс буття людини, власне, в постійній конфронтації “світлих” і “темних” сил. Але інша річ, хто витримує це безперервне протиборство, яка маса людей здатна на таке? Знову ж таки, читач має підстави задуматися над цими “вічними” питаннями, а разом і поставити перед собою екзистенційну дилему, що її ще ставив один герой трагедії Шекспіра. Звісно – “бути”, але щоб “бути” – необхідні такі можливості (зрештою, вони є в людини), які відкриють їй історичну перспективу.

Перспектива героя Михайла Шмайди в поверненні до повноцінного життя – це те “бути”, без якого не має сенсу земне існування. Психологічне обґрунтування сенсу “бути” в автора досить переконливе. Річ у тім, що життя у всіх сенсах – філософському, біологічному, трансцендентному і т.д. – немає альтернативи. Це зрештою, усвідомлює й Віктор, “розколота душа” якого, страждаючи, не залишає шляху для пошуку виходу із кризового стану. Надія, навіть слабка, ще жива, не вмерла. Звичайно, тут нема великого оптимізму, бо завеликий негативний досвід, що його мають і автор, і його герой щодо перейденого життєвого шляху, особливо на крутих переломах ХХ століття. Спадок його ще не раз турбуватиме серця й розум наступних поколінь. І це – добре, бо ворушитиме думку як засторогу – обережно, люди, не повторить лиха, що коїлось на цій грішній землі.

Відчуття “гріха” властиве Віктору, щоправда, може, він не там бачить “гріх”, після якого має наступити покаяння – річ не в тім, а, очевидно, в пошуку провини (не обов’язково саме його), яка мала б вивести на “головного винуватця” лиха. Ця дуже цікаво намічена проблема, на жаль, у повісті не одержала природного розвитку. Адже “гріх і покаяння” із сакральної проблематики, певна річ, почерпнутої з Біблії, має психологічне і загально філософське звучання. Носії “гріха”, регенеруючи його в суспільство, може, й не усвідомлюючи, вносить в екзистенційну сутність людини елемент протиборства. Ця двозначна позиція особистості має давню традицію, що сягає біблійних часів: Адам апробував спокусу з боку Єви, знову ж таки спокушеної змієм, і весь цей сюжет заклав основу боротьби суперечностей – неодмінна ознака людського існування. Заборонений плід із древа пізнання застерігає – шлях пізнання має бути обмежений. Навіть історія ХХ століття підтверджує слушність цього обмеження, переступ якого надзвичайно дорого коштує (Чорнобиль).

Віктор дуже важко розплачується за переступ (нехай він його й не звершив) людяності, справедливості і правди. Іншими словами, тінь “гріха” падає на всіх людей, з-поміж яких одиначі, страждаючи, несуть на собі тягар усього суспільства. Це

люди, обрані долею, наділені талантом, особливим складом душі, внутрішньою організацією, настроєною на всі тони й обертони великого органу – людства. І чим тонший і проникливіший талант, чим гостріше “настроєна” душа на всі звуки світу, тим органічнішим є “переживання” цієї особливої душі свого часу і свого простору.

Неважко зрозуміти, що розглядувана повість лежить у руслі інтелектуальної прози ХХ століття, в т.ч. й української. Легко зробити певні паралелі з прозою доби “розстріляного відродження”, могутній духовний струмінь якої генерує нові ідеї вже й стосовно початку нового тисячоліття, в якому ще чимало чого тягнеться з минулого століття. Бо, зрештою, й “старі” болячки – соціальна несправедливість, боязнь правди, подвійні політичні й моральні стандарти, не соромлячись, упевнено входять і в новий час. Ось чому “вічні” проблеми людського буття звучать і звучатимуть актуально.

З цього погляду й екзистенціалістська повість Михайла Шмайди не втрапить своєї концепційної і художньої актуальності.

Любомир Сеник

РОЗКОЛОТА ДУША

(Сповідь шизофреніка)

Іван Левада, лісний інженер, що жив у лісничій сторожці під лісом приблизно за кілометр від села, під настільною електричною лампою читав журнал “Лісник і природа”. Почувся дзвінок. Автоматично глянув на годинник, що висів на стіні. Була десята година вечора. Дзвінок задзвонив знову.

– Уже йду, – крикнув Левада і, щось мимрячи, пішов відчинити двері. “Кого чорти несуть так пізно?” – подумав.

Коли лісник Левада відчинив двері, перед ним стояв його давній приятель – на двадцять років молодший, тепер уже тридцятип’ятирічний Віктор Барнашевич, уже п’ятий рік на пенсії по інвалідності.

За плечима гостя шалено гудів осінній вітер. Він зривав пожовкле листя з недалекої яблуні і кидав ним під самий поріг відчинених дверей.

– Заходь швидше, бачиш, як вітер шаленіє, – сказав Левада, привітавшись з Віктором, і малим коридорчиком повів гостя у кухню.

В кухні було тепло.

– Добрий вечір, Вікторе! З чим тебе Бог послав? Сідай і розкажуй. – Лісник підсунув гостеві стілець ближче до стола. Засвітив світло і згасив настільну лампу.

Віктор хвилину дивився на Леваду і мовчав.

– Там ніби чорти женяться, правда?

– Ага, – тихо сказав Віктор.

Під сяйвом ясного електричного світла Віктор стояв перед лісником блідий, без кровинки на обличчі, неначе з хреста знятий.

– Сідай, не стій.

Віктор сів, не спускаючи переляканих очей з Левади.

– Що так пізно?.. Якийсь ти дуже блідий... Що з тобою?

Віктор мовчав. Дивився на свого приятеля очима пораненого звіря. В його очах відбивався жах.

– Може, Вікторе, ти би повечеряв? У мене добра домашня ковбаса. Приготовив з диких зайців і домашньої свині. Дуже смачна. Що скажеш?

– Ні, ні, я би хотів краще чогось напитися.

– Зараз поставлю чайник.

Лісник весь час допитливо дивився на гостя і роздумував. Після паузи запитав:

– ...Може ти ... знову хворий?

Лісник знав, що Віктор від тоді, як захворів перед десятьма роками, щороку декілька раз лікувався на психіатрії.

– Хворий... – ледве видавив із себе Віктор.

Віктор був восьмою, наймолодшою дитиною греко-католицького священика Степана Барнашевича, який у п'ятдесяті роки не прийняв православну віру. Краще вирішив відректися від священства і з сім'єю, як і інші греко-католицькі священики, що не прийняли православну віру, виїхав із карпатських гір у Чехію за працею.

Старшим братам і сестрам Віктора, які ще встигли здобути середню освіту, після випускних екзаменів уряди не дозволили поступати у вищі учбові заклади, тому й вони пішли працювати хто куди.

Шестирічний Віктор пішов у перший клас чеської народної школи. Скоро він оволодів чеською мовою і був примірним учнем. Батько й мати Барнашевичі влаштувались працювати в колгоспі. Влітку пасли худобу, а взимку кормили. Жили вони в колгоспній будові, де їм обладнали одну кімнату й кухоньку. Будинок був на колгоспному подвір'ї неподалік корівників. До такого смердячого середовища сім'я Барнашевичів не могла ніяк звикнути. Та особливо хлопчик Віктор. Часто плакав і просив батька, щоб повернутися назад до Руської Поломи під Бескидом, у край, який для нього був раєм на землі. Там він влітку із сільськими хлопчиками купався в шумливій воді, перегородженої невеликої гірської річки. Ходив по ягоди, малини разом зі своїми ровесниками, хоч батьки забороняли йому та й іншим своїм дітям гратися із сільськими дітьми. Вони вважали себе все ж таки вищою кастою.

Тепер малий Віктор тут як на засланні. Чеські робітники на подвір'ї вульгарно лаялись, говорили, часто п'яні, сміялися Барнашевичам у вічі, принижуючи їх. Одного дня, повернувшись зі школи, Віктор був свідком того, як годувальник, що разом з батьком кормив худобу, звернувся до його батька: “Послиш, Штепане! Пришла нова уніформа про ездеаки... До прици! Проч мне не послуоуаш? Геле, послиш. Віш, яка є то уніформа? – розгаленка, прдел венка, набосо!” – і годувальник почав реготати. Батько відвернувся від нього і півголосно прошепотів: “Боже, відпусти їм, бо вони не знають, що чинять”, – підняв очі до небес і перехрестився.

Віктор знав з розмов батька, що в п'ятдесятому році тайна поліція і парталаратчики влаштували музику для тих греко-католицьких священників, які прийняли православну віру, як вони понапивалися і танцювали до ранку. Його батько це дуже засуджував.

Часто в думках хлопчик згадував про тепло парафії, де батько був священником, про добробут, про щорічну гору хліба, коли парафіяни приносили батькові, на “задушні суботи”, а служниця потім цим хлібом навіть свиней кормила. А найбільше любив свіже м'ясо із заколотих поросят, домашню ковбасу, пахощі якої розносилися по всьому домі. У них вдома ніколи не виходило свіже масло, сметана й сир від власних корів; і меду було досить, бо на беріжку, за парафією був великий бджільник, а тут лише мухи та й мухи...

А скільки було фруктів у фарському саду. Коли про це згадає, завжди ніби відчуває смак соковитих, великих і м'яких, як масло, жовтих груш. Про це він ніколи не забуде.

Віктор завжди повертався до цих думок, уявляв собі той прекрасний і запашний гірський край з його казковою природою, з руськими традиціями і звичаями. Часто йому перед очима виринало народне весілля, коли на фарське подвір'я приходила молода челядь перед вінчанням, щоб весільчани потанцювали. Він на це міг би без перестанку дивитися, цього ніколи не зможе забути. Ще хлопчик згадував вечірній дзвін та людей, які поверталися з поля, про пастушків, які гнали додому худобу. Про жінок з в'язками зілля, яке несли на Яна святити в церкву. Згадував про віфлеємців з вертепом і великою зіркою, з жидом і чортом. Про старих колядників, що, проходячи на подвір'я, співали старовинну колядку: “Ей, ці чуеш, ці з милим Богом ночуеш?..”. Тепер він тут як у в'язниці, бродить в болоті і калюжах по цьому подвір'ї. Коли мама відчинить вікно, до хати проникає сморід гною і силосу. На вікна батько попричіп-

ляв зелені дротяні сітки від в'їдливих мух, а колись у них на вікнах були білі фіранки і на підвіконні різні квіти. Він тепер ходить брудний, як селянські діти, босий, обірваний й голодний. Тепер він такий же бідний сільський хлопець. Йому не подобалось, коли робітники, часто п'яні, звертались до батька на "ти" і казали: "Соудругу Барнашевичи". Тут його батько вже не був "їх добра милість", як його титулували парафіяни у Руській Полемі. Тепер терпіли всі: батько, мама й він, Вікторик. Коли приходив зі школи, залазив десь у куток кімнати, замикався в собі й мовчав. Десь у куточку душі навіть гнівався на Бога, за те, що він так покарав їхню сім'ю. А його батько ще й тепер молиться щодня і між вікнами кімнати влаштував собі маленький вівтарик, щонеділі після роботи відправляє службу Богу, щодня перед тим, як йти на роботу, також вранішню. "Чи може Всевишній хоче випробувати його батька, чи він любить Його — Бога?"

Були це страшні дитячі роки маленького хлопчика.

Закінчивши дев'ятирічну школу, молодий Віктор поступив у гімназію. Батько за цих вісім років, які вже тут відпрацював, став "робітничим кадром". Від господарського управління одержав хорошу характеристику, тому й Віктор потрапив у гімназію без жодних перешкод. Після успішного навчання у гімназії Віктор хотів вивчати теологію, але це через політичні мотиви не вдалося. Тому записався у вищий учбовий заклад на економіку у Празі. Після двох років навчання Віктор був змушений навчання залишити. Важко захворів.

Коли у 1968 році греко-католицька церква була реабілітована, всі греко-католицькі священики, що були в засланні, повернулися з Чехії на рідні землі у Карпати, між своїх русинів-українців. Між ними був і Барнашевич, який повернувся із своєю дружиною і Віктором між своїх, та вже не у Руську Палому, а до парафіяни у Требішові.

Батькам хтось порадив, щоб сина Віктора, який терпів на високий тиск крові, чимскоріше оженили, тоді, мовляв, видужає. І Віктора оженили з гарною дівчиною, жартівливою, трохи легковажною і дуже балакучою, за професією вчителька дитсадку.

Віктор, здавалося, трохи виздоровів. Був лагідний до жінки. На роботі працьовитий, з людьми чесний, ніколи нікого не підводив. Був щасливий, коли у них народилася донька.

Працював робітником на Східнославацькому металургійному комбінаті. Невдовзі одержали квартиру у гуртожитку. Життя набрало новий зміст.

Інженер Левада поставив перед гостем чашку з гарячим чаєм та цукор.

– А ваша жінка де? – спитав Віктор, коли сьорбнув трохи чаю.

– Вже лягла спати, – відповів лісник.

Настала довга мовчанка. Лісник підклав кілька полінцят у плиту і знову присів до столу.

– То ж розкажуй, що в тебе нового, – попросив Левада гостя.

За вікном кухні шалено завивав вітер, чимось гримав на подвір'ї, важко скрипіла стара яблуня.

– Напевно, хтось повісився, – сказав Віктор. – Так говорять люди.

Віктор переляканими очима глянув у темне вікно. Потім тихо зауважив:

– Такі вітри не бувають самі по собі...

– Та ні... В осені бувають..., – сказав Левада.

І знову запанувала довга мовчанка.

Віктор зупинив свій погляд на лісникові, довго не відриваючи його.

– Хочете знати, чому до вас прийшов? – спитав і знову замовк Віктор.

Левада нічого не говорив, тільки з нетерпінням чекав, що скаже далі гість.

– От, я вам скажу... – і вперто подивився на Леваду, навіть не кліпнувши віями. Знову мовчанка. Віктор зглибока зітхнув:

– Я... Я прийшов до вас, щоб вилити вам свій біль... Я... Я хотів сьогодні із собою покінчити...

Левада оторопів. Раптом на мить ніби все у хаті завмерло.

Ще хвилинку тривало напруження, доки Левада спитав:

– Де? Як? Коли?... – Посипались запитання, і лісник нетерпляче чекав відповіді від цієї нещасної людини, що тепер, ніби знята з хреста, сиділа перед ним і могла вже бути небіжчиком.

– Ну, і як тобі щось таке спало на думку?...

– Сам не знаю...

Віктор хвилинку помовчав.

– Моє друге “я” спонукало мене до того... Я відвідав батька

у Требішові. Посварився з ним і замість повернутися додому в Кошиці, я прийшов до вас – до Броду.

– Вікторе! Добре, що ти опам'ятався і прийшов до мене. Та ж у тебе гарна жінка, гарна донечка... Маєш працю, хорошу квартиру... Ну, чого ще ти хочеш?...

– Знаю... Та неспокій мучить мене...

Віктор відпив трохи чаю і знову замовкнув.

Надворі розгулявся вітер і гримав бляхою на даху будиночка.

– Кажу, хтось повісився, – сказав Віктор. – Я в це вірю...

Лісник не сказав нічого, тільки з похиленою головою дивився перед собою на стіл і мовчазно роздумував.

Потім, після паузи, Віктор розговорився.

– Потягло мене у Требішов, як ви знаєте, де я раніше жив зі своїми батьками. Зайшов я у найвищий будинок – дванадцятиповерховий – і там з вікна я хотів вискочити. Та коли я глянув на бетонну площадку перед будинком, злякався і миттю відсахнувся від вікна...

– О, це добре! – вигукнув лісник Левада і через стіл потиснув Вікторові руку. – Та ти, Вікторе, не зовсім хворий. Тільки деколи знаходить така депресія, але її треба побороти! Та ти, Вікторе, козак! Молодець! Ти мені подобаєшся – ти вирвався від самого себе і втік. Ти чутлива людина і тобі потрібні теплі людські стосунки.

Вікторові розсвітилося обличчя, і він приязно дивився на Леваду, а коли той закінчив, ніби подякував йому очима. Він хвилину роздумував, потім сказав:

– Мучить мене цей світ. Тому я по дорозі додому вирішив прийти до вас. Ніби висповідатися вам, бо не маю кому іншому. З батьком я посварився, а з моїми братами та сестрами не хочу зустрічатися, бо вони різні і мають дивні характери.

– Я радий, Вікторе, що ти прийшов до мене, – щиро сказав лісник.

– Ви – добра людина, – продовжував Віктор. – Коли я з вами зустрінуся, мені завжди стає легше на душі, я ніби оживаю. Я вас не боюся. А інших – боюся.

– Вікторе, і інших людей не треба боятися, – сказав Левада. – А що стосується якоїсь тяги скочити з мосту чи під поїзд – така тяга і мене не раз спіткала. “Кинься!” – велів мені якийсь внутрішній голос. Але я плюнув і пішов від поруччя моста або від колій, якими мав проїхати поїзд. Бачиш. Правду кажу тобі. Шалені думки зникли. Це трапляється у багатьох людей.

Віктор тихо посміхнувся. Очі веселіше заблищали.

– Добре кажете.

– Закуриш, Вікторе? – і Левада, всунувши руку у кишеню, дістав сигарети.

– Я вже перестав курити, але з вами, пане інженере, закурю, бо я вас вважаю найкращим своїм другом.

Левада шанобливо усміхнувся, подав Вікторові сигарету, черкнув сірником, і обоє закурили. Дим заklubочив їм перед очима, і Віктор навіть пожартував:

– Куримо, ніби ми волів продали... – і тихо дивився все ще якимись полохливими очима.

Обоє посміхнулися.

Віктор обвів очима кухню. Тут був модний буфет, плита на газ із намонтованим газовим балоном під умивальником, на вікні гарна прозора фіранка.

– Гарно тут у вас, – сказав Віктор. – Багато чого нового тут бачу від того часу, коли я був востаннє у вас. Маєте гарний новий буфет. Здається, майже рік тому я був у вас.

– Ага, – механічно відповів лісник, та думав про те, як ця чутлива й добра людина хвора. Хвилину мовчазно сиділи, не дивлячись один на одного, спокійно покурювали. У кухні було тихо, та тільки було чути, як час від часу скиглить надворі нестерпний вітер.

Віктор глянув на лісника Леваду і мовчки дивився кілька хвилин.

– Чому так, Вікторе, дивишся на мене? – запитав інженер і жартوما додав: – Напевно, вже постарів лісник? Так, так, старість – не радість...

– Ні, не про це я думаю... Ви не постаріли. Але я хотів би вам відкрити свою душу і висповідатися, ніби на святій сповіді.

Лісник глянув у вікно, тільки так, аби не дивитися прямо в очі Віктора, бо йому жаль молодого гарного, дорослого і розумного мужчину, про якого знав із спільних розмов про життя, про книжки, які він прочитав.

– Ви хочете вислухати мене, пане лісник?

– Хочу, Вікторе. Будь ласка, розкажуй.

– Знаєте, – почав Віктор відверто, – я довго роздумував, кому би пожалітися, розповісти про душевний біль, який мене мучить, не дає спокою, спати, про страх перед людьми, що вселився в мене. Лікарі кажуть, що це параноя – страх перед людьми. Цей страх у мене появився ще у Празі, коли я навчався в університеті. Я

боявся перед екзаменами, почав боятися професорів, потім і однокурсників. Нарешті, почав боятися й людей, які проходили поруч мене. Здавалося мені, що всі люди, яких я зустрічав, говорять тільки про мене, і напевно, щось погане. Цей страх переслідує мене ще й до сьогодні...

Левада слухав уважно, потім з посмішкою сказав:

– Вікторе, кожна людина є трохи вдарена міхом. Немає сто відсотково здорових людей.

Віктор посміхнувся. Та коли вітер знову заскиглив, він раптом глянув у вікно, і в його пригнічених очах появилася жах.

Потім, після довшої мовчанки, Віктор глибоко зітхнув.

– Кажу, цей страх переслідує мене постійно. Там, де я мешкаю, живе одна людина. Коли я їду за покупками, він, проходячи повз мене, завжди плює у мій бік.

– Вікторе, та це дурниця. Це, мабуть, його звичка. Він, напевно, плює і перед іншими людьми, яких зустрічає. Хай собі плює на здоров'я. Не звертай на нього уваги.

Помовчали.

Віктор дивився на лісника, на його густу гніду бороду і такі ж самі вуса. Закліпав очима. Потім безцільно глянув у вікно, за яким вітер поволі втихав. У такій мовчанці перебував декілька хвилин, а потім продовжував:

– Після двох років роботи на комбінаті мені запропонували поїхати на курси програматорів. Я погодився. Курси мали проходити у Жиліні один місяць. Та тиждень перед від'їздом я знайшов не відісланий любовний лист моєї дружини до свого коханця. В листі вона писала, що я їду на курси, і він може спокійно навідуватись до неї. Я промовчав про лист. Перед від'їздом дружина наварила, напекла, як на банкет. Я їй кажу: “Навіщо ж ти стільки їжі наготовила?” А вона мені: “Тобі на дорогу” – “Але це ж багато”, – кажу їй. “Покличу своїх приятельок. Почастую їх”, – сказала дружина. “Прийде і він?..” – “Хто він?..” – збентежено і розсіяно, майже вороже нахмурено спитала мене дружина. Вона вранці випровадила мене на зупинку автобуса, холодно поцілувала і побажала всього найкращого. Давала мені майже материнські поради, як поводитись, щоб я був спокійним, не турбувався про неї і ніби жартома сказала, щоб я не заглядав на чужих жінок. Віктор, болюче скрививши губи, процідив:

– Фарізейка...

“Ось де собака закопаний..”, – подумав Левада.

– Під’їхав автобус, – продовжував Віктор. – Увійшовши в автобус, я пішов сісти на заднє сидіння, де вже сиділо двоє пасажирів: одна стара жінка і молодий хлопець, десь років сімнадцяти. І тоді в мені раптом щось надломилось. Відразу я відчув, що в цих двох пасажирів приховуються мої вороги. “Що так на мене витріщились?! Не маєте що робити?” – закричав до них.

Обоє пасажирів здивовано глянули на мене. Оглянулись і люди, що сиділи на передніх сидіннях. Я побачив по їхніх обличчях, ніби вони говорили: “Якийсь шалений сів в автобус”.

В автобусі було тепло, хоч вже був початок жовтня. Я мимоволі задрімав. Тільки на кінцевій зупинці розбудив мене шофер.

– Вибач, Вікторе, зараз поїмо ковбаси, хоч ти й казав, що не голодний. Хоч трохи поїж...

Віктор проковтнув слину, бо насправді відчував голод.

Левада пішов до комірки, приніс ковбаси, нарізав, поклав на тарілку разом з хлібом і запросив поїсти.

Віктор обережно взяв два кусочки ковбаси і хліба.

– Бери, їж, не голодуй як вдома, – зажартував відомою фразою Левада. – Та розкажуй.

– Потім я їхав поїздом до Жиліни, – смакуючи ковбасу, продовжував далі Віктор. – Я сидів у купе другого класу. Там було четверо пасажирів – три жінки і один мужчина. Жінки між собою розмовляли. Мужчина спостерігав краєвид, що мигтів за вікнами купе.

Мене знову взяла така злість, що я почав навмисно голосно кашляти. В цей кашель я зібрав усю свою злість. Здавалось, що я не кашляв, а ніби стріляв гранчаком. Одна з жінок співчутливо глянула на мене і дала мені якусь пілюлю та яблуко. Я кусав яблуко з такою силою, що звуки, які виходили з моїх вуст, напевно, різали слух присутніх. Нарешті я заспокоївся і заснув. Я спав до самої Жиліни, куди ми приїхали перед вечором.

У готелі, побудованому ще в минулому столітті, зі стінами, грубо натертими фарбою, із старомодними заіржавленими завісами на дверях і на вікнах, з дерев’яними сходами, мені виділили кімнату з двома ліжками і диваном. Цієї ночі я спав сам, другий курсант ще не приїхав. Вранці мене розбудило тепле проміння жовтневого сонця, яке крізь вікно приємно зігрівало моє обличчя. Я потягнувся на ліжку, любуючись свіжим ранком і тишею, яка тут панувала. Курси починалися на другий день.

– Візьми ще трохи ковбаси, не соромся.

– Дякую.

Цілий день я лежав та читав газети і журнали, які я купив у готелі. Їв, що мені жінка приготувала. А ввечері ліг спати. Та коли я вранці прокинувся, то жахнувся. У кутку кімнати привиділась мені жінка. Це була якась невиразна постать, але пам'ятаю, що її обличчя і волосся нагадували Ісуса. І мені здавалося, що ця невиразна постать погрожує мені пальцем. Потім ця постать раптово зникла.

Другий день.

О дев'ятій годині в будинку “Червоного Хреста” розпочалось навчання. Було нас усього вісімдесят курсантів з різних заводів і підприємств Словаччини. Після формального привітання завідуючої курсів (це була молода блондинка років сорок) почалася перша лекція. Та я ніяк не міг зосередитися на лекції худого, трохи кульгавого інженера про історію винаходу комп'ютера.

Після смачного обіду, пам'ятаю, це був біфштекс з рисом та компот з сливок, я вийшов оглянути околицю міста Жиліни. Приблизно через дві години, коли я повертався назад у готель, я зустрів трьох дівчат. Вони мене про щось запитали. Під час розмови виявилось, що вони також на курсах програматорів. Я непомітно зняв з пальця вінчальний перстень. По дорозі я купив пляшку шампанського і запросив їх у свою кімнату. Після випитого та жартів одна з дівчат, що звалася Божена, гарна брюнетка, залишилася зі мною. Ми жартували, говорили про всяку всячину. Я їй запропонував перейти на “ти”. Усміхаючись, вона погодилась. Та дівчина кілька разів помилилася, викаючи мені. “Ще раз мені скажеш “ви”, то я тебе так розцілюю, що побачиш...”. І дійсно, я її розцілював. Пам'ятаю, як я впився в її губи. Я відчував, як вона тонула в моїх обіймах. У ту ніч я з нею виспався і вранці провів її до кімнати, де вона мешкала.

Левада розреготівся.

– Та ти розпусник, Вікторе!

Коли я повернувся у свою кімнату, я застав співмешканця. Молодого хлопчину з Нових Замків, угорця за національністю, що добре володів словацькою мовою. Чорнявий молодий юнак високого росту був тихим, небалакучим. Зараз же після навчання я цього юнака,

якого звали Кертес, запросив у ресторан, що був у партері. Я розповідав йому свої пригодницькі історії, а він мене слухав майже з побожною цікавістю. Мабуть, його здивували мої способи поводження з офіціантами. Я їх ображав, проганяв, мстився, компенсуючи свою вроджену полохливість. Я бачив, що офіціанти мене поважають. Я вживав у розмові всі “учені” слова, які мені спадали на думку ще з моїх попередніх навчань. Офіціанти відчували, що мають справу з якоюсь “великою рибою”. Я хотів компенсувати свою несміливість до такої міри, що з ними поводився як грубіян.

Левада витріщив очі і здивовано слухав про ці витівки нещасного Віктора.

– Третього дня я зловив на вікні дві мухи, поклав у коробку від сірників. Пізніше я їх хотів випустити. Під час вечері вони вже були мертві, і я поклав їх у тарілку з супом. Потім я покликав головного офіціанта. Офіціант відніс тарілку і було чути, як на кухні вчинився крик. Я торжествував. Та коли я пізно ввечері повертався у кімнату, був насторожі, боячись, що офіціанти полічать мені ребра.

Четвертого дня відбулась наступна лекція. Лекцію читав інший інженер маленького росту з хитрими, усміхненими очима. Правду кажучи, я не переносив хитрі посмішки... Це мене вражало. З цим маленьким інженером зразу ж посварився. Та я не міг зосередитись на поясненні маленького інженера про розвиток програматики. Тільки постійно думав про любовний лист дружини своєму коханцеві та про жінку, що вранці з’явилася у кутку кімнати готелю. Тепер я став відчувати, що на мене щось готують. Майже на кожному кроці збивають мене з ніг, починаючи від керівництва курсів за участю вчителів, офіціантів і кожного, хто, хмурачись, проходив повз мене. Тепер усі ці зазіхання на мене витворили величезну мозаїку моїх ворогів. Я відчував, що вони між собою домовились, щоб мені мстити.

– Це лише ти собі так надумав, – серйозно сказав Левада.

– Ні, ні. Це я так відчував і бачив.

Віктор знову закусив ковбаси і кусочок хліба.

– Після занять я почав ходити на прогулянки. Найбільше я любив гуляти повз залізничних колій, бо вони мене зв’язували із суходолом. Я перейшов міст понад якоюсь невеличкою річкою. Приблизно метрів триста від мене стояв вартовий будиночок, покритий червоною черепицею. Серед осінньої різнобарвної природи він виглядав, неначе червоний мухомор серед поля. Цей будиночок мені

дуже сподобався. Я пішов далі і відчув, що якщо я дійду до цього будиночка, трапиться яєсь нещастя. Та коли я підійшов до нього і обійшов навколо, все було в порядку. Значить, нічого поганого не трапиться.

Пройшли вже три тижні навчань.

До закінчення залишався тиждень. Та я не витримав, бо був дуже змучений. Тоді я перед всіма учасниками курсів заявив, що цього навчання маю досить і вийшов із класу.

Я подався в місто. Блукав вулицями без будь-якої цілі. Блукав і роздумував, доки у шлунку не обізвався голод. Я вже дуже зголоднів, бо три дні пройшло, як я не ходив у їдальню. Боявся, щоб мене не отруїли. Я їв лише один раз в день у випадкових ресторанах. Тепер я шукав яєсь “Бистро” чи буфет, де б я міг поїсти. По дорозі я зайшов до одного буфету. Тут не було майже нічого, щоб поїсти. Стояли там три пляшки з молоком. Це молоко було дивної фарби, здавалось мені, занадто скиснуте. Тоді в моїй голові я був попереджений про небезпеку, запрацювали нюхові сигнали: Увага! Це отрута! Я відчув сірчаний сморід. Швидко вийшов з буфету і пішов далі. Потім я побачив таблицю з написом “Бистро”. Я вийшов усередину. Тут мали делікатеси: вуджену шинку, англійське сало, янів хліб, апельсини, шоколад, різні соки, булки різних сортів та видів. Та черга людей була занадто довга. Переді мною стояв якийсь робітник у забрудненому олієм комбінезоні. Та коли я вже наблизився до прилавку, щоб собі нарешті щось купити, цей робітник переді мною враз почав виділяти сірчаноподобний сморід, який я чув і в попередньому буфеті. І тоді я почав кричати на продавщицю, що тут немає ніякої гігієни, та так злісно, що всі люди остовпіли. Я розкричався і на цього робітника, що був переді мною. А він, бідолаха, сильно перелякався. Мабуть, усі думали, що я якийсь контролер.

– Вікторе, а ти не відчував потребу негайно звернутися до лікаря?

– Ні. Мені здавалося все нормальним. І ці нюхи, запахи, сигнали і потребу викричатись я вважав природними.

Я вийшов із “Бистра” і пішов, куди очі вели. Перейшов через якийсь міст понад колії. За мостом кілька мулярів щось мурували, мені здалось, що якусь огорожу чи стіну. Я спитав у них, що це буде. Вони відповіли: “До ліса двері, а на гуски ярмо”, – і почали реготати. Потім, як я відходив, то чув за плечима, як один з робітників сказав:

“Цього вам не треба було говорити, бо це може бути великий “звір”. Напевно, подумали, що я якийсь політичний функціонер або з державної безпеки.

Я прийшов до перехрестя і рішив повернути вправо. Дорога мене завела у підгірське село. Коли підходив до села, дорогою я наздогнав стареньку бабусю із зв’язкою ломаччя за плечима. Я мовчки зняв із бабусиних пліч в’язку і перекинув її на своє плече. Я був гордий, що мені вдалось зробити такий благородний вчинок допомогти старій людині.

Всюди тут панував спокій і мир.

Бабуся попросила мене, щоб я зупинився вправо біля третьої хати з початку села. Я подав бабусі в’язанку з ломаччям, а сам пішов далі селом. Тиша, яка буває тільки на селі, мене так зворушила, що я прикляк перед камінним хрестом, що був посередині села на малому майданчику, і вимовляв молитви з солодким завмиранням серця. Неподалік від майданчика була продовольча крамниця “Єднота”. Я зайшов туди. Справді, я був дуже голодним. У крамниці була гарна чорнява продавщиця. Я “цілував” її очима довше, ніж було потрібно. Потім її попросив продати мені ковбаси, дві булочки, двістіграмову пляшечку рому. Вона все запакувала мені до паперу, і я вийшов з крамниці. Потім сів на білий придорожній камінний стовпчик неподалік крамниці. З великим апетитом почав їсти ковбасу, просто рвав її зубами і попихав її булкою. Я радів ще теплому сонечку, синьому небу, по якому пливли хмароньки, і цьому чудовому спокою, який панував усюди навколо мене.

Із хати, що була напроти мене, вийшли дві жінки. Здається, що хазяйка випроводжала сусідку. Вони зупинилися на подвір’ї і ще розмовляли. У цієї жінки, що я вважав її сусідкою, була відчутна якась лінивість і байдужість. Та навіть із тими жінками тут панував спокій, якого ніде не купиш. А відчувати його можна тільки на селі.

Дорогою іде якийсь песик, крутить хвостиком, ніби зі мною вітається. Він зупинився біля мене, і я йому кинув кусочок ковбаси. Він вловив цей кусочок у повітрі і, облизнувшись, спостерігав, чи я ще йому кину. Із подвір’я, де ще все розмовляли сусідки, вибіг на дорогу кіт. Та коли песик його побачив, кинувся за ним, але кіт вистрибнув на пліт, зашипів, потім перебіг дорогу і вишкрябався на ясен, що стояв біля камінного хреста. Я засміявся з цієї гри.

Дорогою поверталися селяни із поля. Поздоровились зі мною, бажаючи смачного апетиту.

Смачно поївши, я ковтнув з пляшечки рому та встав.

Захотілось мені оглянути село. Якимись провулками я вийшов на задвірок. Там паслися гуси. Подумав: “Нещасне створіння, яке може завтра або післязавтра попаде на сковороду. Чому вони, бідні, кудись не відлетять?..” Тут була така розкішна зелена отава, і від двох верб, що тут вирости, тяглися на неї довгі тіні.

Я приліг на отаву з другого боку верб, де світило сонечко, і трохи здрімнув. Коли я проснувся, вже вечоріло. Я встав і пішов назад у Жиліну. Та не пішов я назад дорогою, якою я прийшов, а навпростець пасовиськом. За колючою огорожею паслась худоба. То ж мені було потрібно підлізти під огорожу. Тільки я випрямився на другому боці огорожі на мене гналася череда сполоханих корів, за якими летів бугай. І коли б я не відскочив убік, корови мене розтоптали б. Подумав: “І корів хтось нацькував на мене! Ось знову я не маю спокою...”. У таких роздумах я добрався до міста.

Віктор говорив протяжно, сумно поглядаючи на Леваду. Левада глянув на настінний годинник. Наближалась одинадцята година.

– Та зразу ж на краю міста, – говорив далі Віктор, – я зустрів вантажівку, наповнену свинями. Подумав: “Це провокація! Чому мені не дають спокою?” Я примружував очі, бо люди, що проходили повз мене, плювали. Я знав, що вони плюють навмисно, щоб мене подратувати і принизити.

– Це ти тільки так уявляв собі, це була галюцинація, – перервав Левада Вікторову розповідь.

– Ага, може, й так...

Віктор боязливими очима глянув на лісника і продовжував далі.

– Вже зовсім стемніло, коли я повернувся у готель. Перед готелем я згадав про пляшечку рому. Дістав і випив до дна. Потім я зайшов у ресторан, щоб повечеряти. А там сиділа молода весела компанія хлопців і дівчат. Я запитав їх, чи можу до них присісти. Дозволили. І я як тільки-но присів, без єдиного слова почав допитати їхні недопиті склянки з шампанським, а потім знову без слова встав і пішов.

За спиною я почув якесь невиразне слово, здається мені, що це було “свиня”. Потім загуркотів стілець і я почув, як за мною обізвались чийсь кроки, залунали голоси.

“Залиши його!”

“Він п’яний.”

“Залиши його, це ненормальна людина! Хвора.”

Потім кроки стихли.

Я вийшов нагору сходами і пішов у свою кімнату. Співмешканця Кертеса ще не було. Враз мені стало погано у шлунку, здавалось, ніби навколо мене закружляли стіни, стеля з лострою, підлога... Я, як був одягнений, так і гепнувся на ліжко і міцно заснув.

Прокинувся біля півночі. Я чув страшенний сморід сірчаного запаху, тому встав і засвітив світло. Угорець уже спав.

Я хотів довідатись, звідки йде цей страшний сморід. І виявив я, що сморід виходив із шуфляди мого нічного столика. Я побачив, що від столика веде білий провід до стіни. Вийшовши в коридор, я помітив, що білий провід виходить крізь стіну і звідти веде в кухню ресторану. Тоді я подумав: “Напевно, цей сморід виробляють у кухні і проводами заводять до кімнат, коли когось хочуть отруїти. Виходить, що цей сморід завели і в мою кімнату, щоб мене знищити. Та тільки жаль гарного угорця, що він би міг постраждати через мене.”

Я повернувся у кімнату. Побачив на проводі кнопку і стиснув. Сморід зник. Через хвилину в нашу кімнату ввійшов мужчина, кашляючи, трохи горбатий, вдягнений по-локайськи, і почав сваритися зі мною: “Ви, пане, не грайтеся з кнопкою! Вона не для вашого користування!”

Невдовзі вибігла вгору і чергова готелю – блондинка з довгими срібними сережками. Вона мене також попередила, щоб я в кімнаті не експериментував із кнопкою. Як тільки-но вони вийшли з кімнати, я знову натиснув на кнопку. “Справді не дозволю впускати сморід у свою кімнату!” – подумав я. Потім я знову вийшов в коридор, звідки було видно кухню. Там я побачив горбатого бідолаху, який спритно бігав поміж великими горшками, щось до них кидаючи. Я подумав: “Хоче засмердіти усі кімнати в готелі і потруїти людей. Та це ж якась мафія!” Я зійшов униз у фойє, сів у м’яке крісло і чекав, коли почнуть сюди приходити гості з кімнат, щоб сваритися з черговою готелю, а я буду лише сміятися. Та на моє здивування ніхто не приходив. Я подумав, або гості, можливо, міцно сплять, як і мій угорець, або засоромились, побачивши мене, коли зійшли вниз, хоча також, напевно, душилися від смороду. Тільки з кав’ярні вийшло кілька молодих хлопців і дівчат, голосно кашляючи від сірчаного смороду.

– Це було тільки таке видіння у тебе, – сказав лісник.

– Не знаю... Мабуть, що так. До сьогодні не знаю, що це було.

Віктор трохи задумався, мабуть, соромлячись, що говорить такі нісенітниці, та потім знову почав розповідати.

Вранці я трохи довше поспав. Коли я прокинувся, Кертеса вже не було, пішов на навчання. Я зібрав свої речі – портфель, піжаму, декілька зошитів. У чергової оформив свій відхід з готелю і сказав, що вже тут більше не буду жити. Я вирішив піти пішки з Жиліни у Кошиці. Подумав: “Та ж у мене енергії за десять волів”. Вийшовши з готелю, я пішов на залізничну станцію, звідки попрямував попри колії додому.

Іду.

Біля мене працівники залізниці сортували вагони з будівельними матеріалами і якісь цистерни. Вони гукали до мене, щоб я відійшов від колії. Мені здалося, що один із залізничників мій шурин, бо так само посміхався до мене, як він. Я подумав: “Напевно, звільнили його з посади вчителя, тому пішов працювати залізничником.” Але я не признався до нього, хотів його збити з пантелику. Раптом він скочив у локомотив, махнув червоним прапорцем і поїхав. Знову пересувалися дальші вагони з бічних колій і знову вигукували на мене, щоб я тут не плентався. Від цих залізничників можна було очікувати всього при їхній ненависті до мене. Можуть на мене скинути дерево або з цистерни випустити на мене аміак чи щось інше. Тому я подався далі протоптаною доріжкою поруч колій, туди, куди я перший раз прямував – до вахтерського будиночку, який нагадував червоного мухомора. Я минув цей будиночок і вийшов на перехрестя. Тут витоптана доріжка закінчилася. Колії перетинала якась дорога. Я заплющив очі на перехресті, кілька разів обернувся і сказав собі: “Навмання піду туди, коли собі скажу “тепер”. Так я сказав і відкрив очі. Я був у напрямі назад на станцію. Подумав, що так воно має бути, бо так собі бажає Вища Сила, яка керує мною. І так я повернувся назад на станцію, закурив. Усі люди, що були на станції, дивилися на мене, а в мене були в очах сльози. Я вірю, що тоді йшлося про важливу справу. “Комп’ютер”, який мною керував, не погодився з моїм рішенням, щоб я пішки йшов у Кошиці. Здається, що Вища Сила це мені пробачила, бо “комп’ютер” спрямовував мене на примирення зі всіма. В цей час я був ніби сам не свій. Я був тоді так задуманий, що коли я вийшов із вестибюлю, мене ледве не збило вантажне авто.

– Боже, який ти справедливий, – промовив Віктор і перехрестився.

Лісник Левада дивився на хворого і мовчав.

– Я розгнівався на шофера вантажівки, що мало мене не вбив. На протест проти цього я вийшов на головну дорогу і попрямував проти руху автомашин. Витрублювали клаксони, зупинялися ав-

томашини, шофери висовували голови через малі віконця і посилали мене до всіх чортів. Коли я вже доволі насварився з шоферами, під різку музику, що вигравала в місцевому радіовузлі немовби до походу, я повернувся на залізничну станцію. Зайшов у ресторан і випив одне пиво. Воно було отруєне та проти цього в мене вже був імунітет. Потім я спокійно заснув за столом. Розбудив мене працівник безпеки. Я почав на нього кричати. Та він із своїм шофером посадили мене в автомашину і повезли у витверезник. Там мене змусили дихати в трубку, щоб дізнатись, скільки в мене промілів алкоголю, наказали мені пройти по лінії, накресленій крейдою на підлозі з протягнутими руками. Один працівник безпеки з похмурым поглядом спокійно, але грізно, стискав у руках обушок. Він дивився на мене, як вовк на козлятко. Випитували вони, що я роблю в Жиліні. Потім похмурий працівник безпеки пішов у сусідню кімнату, і я чув, як він по телефону з кимось розмовляє. Через певний час прийшла завідуюча курсами, елегантна пані з великим вузлом блонд волосся. Коли вона мене побачила, дуже заохкала і сумно похитала головою. Потім приїхала по мене швидка допомога. Я подав кожному працівникові безпеки руку на прощання, також і тому похмурому з обушком. Він, як мені здалося, був тим збентежений, але посміхнувся до мене. Швидка допомога повезла мене на психіатрію. В поліклініці молода лікарка в білому халаті задавала мені різні запитання, на які я відповідав логічно.

Під столом я раптом побачив оселедець. Я дивився на нього і думав: “Що це має означати?”. Лікарка почала щось писати, а я її запитав, чому оця рибка під столом. Вона глянула під стіл. Зніяковіла, бо, мабуть ця рибка означала, що вони готують на людей.

Лікарка сказала медсестрі, щоб сховала оселедець. Дала мені папери, запаковані в конверті, щоб я їх зразу ж віддав своїй лікарці, коли приїду в Кошиці. Сказала мені: “Їдьте чимскоріше додому.”

Коли я вийшов з будинку, небо було похмуре і повітря сичало холодним вітром. Був кінець жовтня. Дивився я на небо і думав: “З Жиліною щось не так. Це скінчиться недобре”. В своїй уяві я вже бачив Жиліну, в якій горять цілі квартали, раптово зривається буря, ллють дощі, все заливає повінь...

Завідуюча курсами чекала мене в автомашині, мовчки мене провела до поїзда, давши мені вже куплений квиток, попрощалася і відійшла.

Віктор позіхнув і на довший час замовкнув. Левада знову запропонував гостеві цигарку. Затягнувшись димом, Віктор знову розговорився.

– Люди в поїзді “Жиліна-Кошиці” були ніби з другої планети. У всіх червоні обличчя і вишкіряли на мене зуби. Чоловіки тримали бузулясті костури. Здавалось, що всі погрожують мені. Тільки чекав, коли вони накинуться на мене. Я перейшов усі вагони, та всюди були подібні люди. Нарешті влаштувався в останньому вагоні на задньому сидінні. Люди, що сиділи у вагоні, не дивилися на мене. Я відчув, що я під охороною якоїсь Вищої Сили, наділений особистою міццю, що тепер мене ніхто не скривдить. Кажу собі: “Я переміг!”

Я відчував, що мене знімає камера, тайком умонтована в цьому вагоні. І деякі люди, що тут сиділи, були слідчі, що стежили за мною. Я легко вникнув у думки цих спостерігачів. Це було ніби на якомусь сеансі. Я намагався заплутати їх у їхніх думках. Тримався впевнено, незалежно від них, при чому відчував, як цих людей залишає відвага та розсудливість, бо почали вони мене в думках запитувати, що тепер з ними буде, коли я їх викрив. Просили в мене допомоги, але я тільки знизував плечима і цинічно посміхався. Так я торжествував над ними. Запитували мене, чи помилюю їх, але я запевчливо похитав головою – ні.

Я був нав’язаний до комп’ютера на якихось хитрих людей, які мене піднесли високо-високо над цими бідолахами. Всі зразу зрозуміли, про що йдеться, бо поступово один за одним почали зникати з вагона. Та на їхні місця приходили інші, щоб також зі мною експериментувати. Між цим люди почали один за одним засипати. Це я їх загіпнотизував. Формули заклинань вищого гіпнозу я отримував з комп’ютера.

В лісника розболілась голова, слухаючи розколоту душу Віктора. “Неймовірна фантазія в голові цієї людини, – роздумував Левада. – Що це за стан?”

– Вибач, Вікторе, бо вже похолодніло. Мушу підкласти...

У плиті залишилось кілька жевріючих вуглинок. Левада кинув декілька тоненьких скіпок і наклав дров.

– Розповідай, Вікторе, – сказав, повертаючись до столу, Левада. – Це дуже цікава розповідь. Рідко коли можна дізнатись про душевні переживання скептичної людини, як ти.

– Гмм. Так, – погодився Віктор.

– До Кошиць швидкий поїзд приїхав перед північчю. Тількино я прийшов на трамвайну зупинку, прямо перед носом від’їхав останній трамвай. Вирішив податися додому пішки.

Була пізня осінь. Я трусився від холоду. Подумав: “Хтось хоче викликати дощ, щоб повінь залила Кошиці. Але замість неї виє метелиця, аж оголілі дерева у парку скриплять від болю”.

Вдома було порожньо. Дружина залишила мені записку. Вона знала, що я приїду. Це я їй передав телепатією ще із Жиліни. Вона з донькою поїхали до своєї мами. Я роздягнувся, ліг і швидко заснув.

– Наступного дня в п’ятницю, – розговорився Віктор, – я не відніс папери до лікаря. Він мені був непотрібний. Я пішов за покупками. Раптом відчув, що мною почала володіти чужа воля. Я шукав порятунком у кольорах. Червоний, зелений і синій кольори сигналізували мені, що все в найкращому порядку. Вже раніше я відчував і бачив, що коли біля мене проходили люди, вдягнені в якийсь з цих кольорів, у цю мить я відчував, як від них випромінювалась енергія, від якої мені ставало добре. Зі всіма цими незнайомими, чужими людьми я вітався і навіть по-дружньому всміхався до них. Та жовтий і фіолетовий кольори мене дразнили дуже. Вони означали для мене небезпеку. Ці кольори стосувалися й продуктів. Я не міг купувати продукти, що були такого кольору. Ця різновидність барв дрімала в мені вже давніше. Я купував собі переважно хліб, бо він мав пшеничний або гнідий колір. Хліб для мене був святим. Того дня я купив хліб, ковбасу і суп у порошок. Коли повернувся додому з міста, зварив суп і з’їв з хлібом. Ковбасу залишив на вечерю. Потім ліг на канапу, почав роздумувати. Нараз прийшла мені в голову думка, що в приміщенні потрібно зробити порядок. Підвівся і прийнявся за роботу.

Почав з акваріума. Я зрозумів, що в тім склянім обмеженім просторі – в акваріумі – є алегорія світу. За теорією Дарвіна, життя виникло у воді. Тут, в акваріумі, спокійно і величаво плавала велика риба з плавцями жовтого кольору. Я подумав: “Ця риба – Богиня світу, яка замкнена в моїй душі. Здається, вона є причиною моєї полохливості, і я її якимось чином настроїв проти себе. Мабуть, вона пересилала всі сигнали в Жиліну, щоб мене знеможити. Вона, Богиня, переслідувала мене”.

Але я почував себе рівноправним з її величавістю і подумав: “Ну, почекай! Тепер я пограюся з тобою, як дотепер ти гралася зі мною!” На моє велике здивування риба-богиня раптово зникла. Вода почала поволі убувати гумовим шлангом, який дотепер насичу-

вав воду киснем з повітря. Інші риби – морени, метаються на поверхні вже досить мілкої води, ловили повітря. Я зрозумів, що ці дві морени – звідниці моїх страстей. А тепер допомагають головній Богині Світу, щоб її врятувати. Думають, що обмануть мене. Потім я побачив, як під мулом, на дні лежала ця Володарка Світу, яку прикривали дві морени.

Я вибрав Володарку Світу і задумав її вбити. Та раптом відчув, що ми стали друзями. Виявилось, що вона мені повністю підкорилася. Тому я її впустив у п'ятилітрову склянку зі свіжою водою. Правда, їй було там тіснувато. Я подумав: “Нехай і вона трохи помучиться, потерпить за свої інтриги. Хай знає...”

Акваріум з моренами та іншими дрібними рибками я взяв на плече і пішов з ними до Горнаду. З берега я кинув його в річку. Я знав, що мене знімають камери, що мільйони людей сидять біля телевізорів і дивляться на мене. Та за цей вчинок нагороджують мене оплесками. Піднесений такими почуттями, я щасливий повернувся додому.

“Все зроблено!” – подумав я і взяв першу-ліпшу з-під руки книгу, почав читати. Вона мала назву – згадав – “Відлюдник” Толстого.

Прочитавши декілька сторінок, я подумав, що автор цю книгу написав про мене. Він уже тоді, коли на світі ще не було мого батька, знав на десятки років уперед, що народиться хлопець, якого похрестять і дадуть ім'я Віктор. Його потрібно берегти перед злими людьми та охороняти його життя. Толстой хотів мене попередити перед людською надуманістю, світською порожнечою і вселити в мене покору. Я приклякнув перед малим розп'яттям і почав покірно молитися. Потім я ліг спати.

Лісник глянув на настінний годинник. Було дванадцять годин ночі.

– Проїшло кілька годин, і я прокинувся від страшного сну, – продовжував розповідати Віктор. – Снилось мені, що я впав до великої ями, повної щурів.

Враз я почув якийсь гамір, що зчинився перед будинком, в якому я мешкав. Там, освітлений вуличними ліхтарями, гомонів гурт людей, і всі нібито дивилися у моє вікно. Я дійсно в цю мить надумав покінчити з собою. Приготовився вискочити з вікна. “Їх хтось підіслав сюди, щоб були свідками, як я вискочу з п'ятого поверху”, –

подував. Але я не рішився, подумавши, що міг би ще при падінні декількох людей вбити або поранити. Тоді я вирішив покінчити з собою в тиші, ізолюваний від усього світу, увімкнувши всі горілки на газовій плиті. Знаючи, що все це знімає телебачення, я ліг і чекав... та нічого не діялось. Я не відчував жодного запаху газу. З цікавістю чекав, як буде виглядати смерть, коли мене буде душити газ. Я майже не дихав, тільки слухав і чекав у напруженій тиші. Тим часом у квартирі наді мною почувся галас веселих людей, що тупотіли ногами. Мабуть, танцювали.

“Ані вмерти людині не дадуть спокійно!” – розізлився я на них. Вставши, знайшов сірники. Хотів, щоб зі мною загинули ті люди, що наді мною танцювали, і ті, що стоять унизу під будинком. Щоб усі знали, хто такий Віктор!..

Я черкнув сірником. На моє велике здивування нічого не трапилось. Наді мною люди далі верещали, а там, унизу, почали співати. Ось тоді я зрозумів, що сталося диво. Це бажання Божого провидіння, щоб я не вмер. Тепер я належав до святих.

Левада в душі боляче всміхнувся. Віктор на хвилину замовк.

– Тепер я вважав своїм обов’язком очистити все від різного бруду, – продовжував гість. – Я розсвітив в усіх кімнатах. Було дві години ночі, коли я почав прибирати квартиру. Все, що було жовтого кольору, я відніс надвір у контейнер. Повідносив я частину меблів, мої жовті сорочки і кальсони та все, що було жовте жіночого та дитячого одягу. Викинув також картини, де була жовта барва. Виніс і картину – весільний подарунок, бо на ній були намальовані жовті хризантеми. Дійшла черга до книг. Всі, на обкладинках яких було щось жовте, я виносив надвір і кидав у контейнер. Мені було добре носити, бо ніхто мені не заважав, не бачив мене. Всі вже спали... Тепер я був чистий і теж спокійно пішов спати.

Віктор, змучений від напруженої розповіді, дістав хустинку і витер спітніле чоло.

– Та я не заснув, бо збагнув, що й одяг, в якому я приїхав з Жиліни, потрібно викинути, бо є теж жовтого кольору. Не знаю, чому мені таке спало на думку. Вдягнувши спортивний костюм, взяв одяг і осіннє пальто, вийшов з цим надвір. Але в контейнерах вже не було місця і я з цим мотлохом пішов до Горнаду. Тут це все кинув у воду. Коли я йшов назад, здавалося, що мені в місячному сяйві вклоняються дерева в парку і по-дружньому всміхаються до мене. Коли я повернувся в кімнату, мені було легко на душі.

Тепер я вже справді міцно заснув. Прокинувся я близько восьмої години. Зійшов до чергової (це був гуртожиток фабрики для молоді, в якому ми мешкали). Попросив, щоб мені дозволили зателефонувати на комбінат. Повідомити, що я повернувся з курсів, але не прийду на роботу, бо повинен відвідати лікаря. Але чергова не дозволила мені зателефонувати, пояснивши, що приватне телефонування заборонене. Я зрозумів, що і вона належить до жовтих, які мене ненавиділи. Розгніваний, я вийшов на вулицю. В повітрі відчув якусь зміну. Легкість, вільність у голові. Я почав роздумувати: “Що це?” – і зрозумів, що люди мені симпатизують. Здається, що вони вже все знають про мене з телебачення, і те, як Бог мене спас від смерті. Я йшов тротуаром гордо і всміхався. Мені здавалося, що кожен до мене киває головою, вітаючись. Хотіли би наблизитись до святого, та я їм цього не дозволив.

По дорозі я зустрів приятеля з комбінату.

“Привіт, Вікторе! Куди йдеш?”

“До лікаря. А ти звідки?”

“Був на газовому заводі. Від вчора газ не поступає до нашого гуртожитку”.

“Так ось чому в гуртожитку не було газу”, – подумав я. – Невже Бог мене підвів?.. Ні! Він мене спас, коли я черкнув сірником!” У голові в мене роїлись різні думки. Та ці думки були переважно світлі, позитивні. “Тепер моє життя зміниться на краще”, – подумав я.

Відразу відчув біль в руці. Я згадав, що перед днем, коли я викидав акваріум до Горнаду, невдало шарпнув рукою. “Це, мабуть, від цього”, – подумав я.

В ейфорії і безмежному щасті, що я тріумфую над всіма, озвався в моїй душі біль, який нагадував про марність цього світу. Йти на психіатрію я не вважав за потрібне, це було б помилкою. Але так хотіла лікарка із Жиліни. Я знав, що лікарі-психіатри мене ніколи не зрозуміють.

Коли я прийшов у лікарню, мого лікаря вже не було. “Тотцайт данк!” – подумав я і пішов геть.

– Може, треба було зачекати, – тихо зауважив Левада.

– Ні! Або може... – нерішуче розмірковував Віктор.

Як і тоді в Жиліні, я вирішив піти околицями Кошиць – у село, бо там я відчував спокій. Я дуже люблю сільську ідилію, вечірні дзвони... На селі божественний спокій. Цей день початком листопаду був напрочуд гарний і теплий. Я пішов...

Прийшовши в одне село, я відчув страшенну спрагу, дуже хотілося напитися води. Я зупинився перед гарним великим будинком. Було видно, що тут живе багач. На подвір'ї – легкова автомашина і трактор. Постукав у двері. Та ніхто мені не відчиняв, хоча всередині було чути людські голоси. Цього можна було сподіватися. Ці багаті теж належали до жовтих. Та я пішов далі, як Ісус Христос колись ходив по світі із святим Петром. Зупинився я перед вбогою хатиною. На вікнах цієї хатини з дерев'яних квітників звисали червоні пеларгонії. Видно, що осінь буде теплою і до приморозків ще далеко. Квітники були ще на вікнах. Я був впевнений, що нап'юся тут води, бо люди, що тут живуть, люблять червоний колір. Я постукав у двері, і за хвилину мені відчинила стара бабуся. Я попросив води.

“Пийте на здоров'я, добрий чоловіче”, – сказала бабуся, давши мені води.

Я відчув полегшення і спокій, але тільки на короткий час. Бо коли я вийшов з подвір'я і пішов селом, то відразу помітив, як із-за одної студні на мене ціляться двоє стрільців з гвинтівок. Я лише чекав, коли по мені почнуть стріляти. Та миттю дав зрозуміти їм, що вони не сміють цього робити. Вони раптом опустили гвинтівки. Ледве перемігши страх, я рушив селом далі. За спиною почув, як ті двоє стрільців між собою розмовляли:

“Треба було застрелити цього диявола!”

“Ні, це не диявол, а святий”, – сказав другий.

Я вийшов із цього села і збочив вправо в напрямку Кошиць, в інше село. Туди йшов майже годину. Сонце перейшло зеніт. Хоч уже пізня осінь, було тепленько, подував лагідний осінній вітерець. Зразу ж на пасовиську якийсь пастух, що пас корів, енергійно кивнув до мене довжелезною палицею. Я завагався, йти до нього чи ні. Та нарешті я рушив до нього. Пастух був від дороги, можливо, сто або й більше метрів. До мене розігналася корова, обминувши пастуха, зупинилася переді мною. Дивилася на мене великими мудрими очима. Потім заперечливо похитала головою, давши мені зрозуміти, щоб я не підходив до пастуха. Я зникновів. Повернувшись на дорогу, попрямував далі. Нарешті я прийшов в інше село. Село як село. Довгі муровані будинки з виноградом перед вікнами. У селі я нікого не зустрів. Село неначе вимерло. Я пішов далі.

За селом зупинилась біля мене автомашина. Шофер хотів мене підвезти, але я махнув йому рукою, що й далі піду пішки. З дороги я збочив у дубовий ліс, щоб нарешті мати спокій від людей. Я пішов

лісовою дорогою. Вона була встелена сухим листям. Воно приємно шаруділо під ногами, ніби манило мене сісти на нього і відпочити. Я вперся в стовбур високого дуба, запалив цигарку і задумався...

– Добре, що ти нагадав про цигарки. Запалимо, – усміхнувся Левада. Запалили.

Віктор усміхнувся.

– Так запалив я цигарку, як і тепер, і роздумував: “Що це має означати? Я свята людина, а переслідуваний... Мабуть, буде з мене римський Папа...”. І я почав у лісі уявляти себе інтелігентом. Римській церкві потрібні не інтелектуали, але інтелігенти, якщо хоче вистояти Христова церква... Бути Папою – це великий тягар на мої плечі. Світ звивається у конвульсіях. Я його повинен визволити від сатанинської ідеології і з’єднати великою братерською любов’ю. Правду кажучи, я не мав до цього натхнення. Але в людині залишається покора Божій волі.

Я докурив. Відійшов від стовбура і пішов далі, супроводжуваний інстинктом, що я на вірному шляху. Я дійшов до свіжого зрубу. Тут було багато грубих пеньків від зрізаних дубів. Потім стрімким схилом, хапаючись молоді дубини, щоб не послизнутись, я зійшов до струмка. Ледве його перебрів, вийшов на польову дорогу.

– Тебе щось водило, – обізався Левада.

– Та що ви! Ні, я сам...

Вже починало сутеніти, а я йшов цією польовою дорогою. Пройшов повз самотню сільськогосподарську садибу – велику хату разом з господарськими будинками. Враз на обличчі я відчув краплини дощу. Раптом пронісся вихрявий вітер, зриваючи останнє пожовкле листя, розносячи його по полі. Деся вдалині я почув голоси дзвонів. Подався полем у тому напрямку, звідки вони лунали. Випадково я заліз у трясовину з багном і застряв по коліна. Ледве видряпався з нього і вийшов на биту дорогу. Вона мене довела в село, в якому лунали дзвони. Посеред села стояв великий римо-католицький костьол. У ньому світилося, але я не вступив до нього, хоча знав, що мене теж чекають. Я пройшов селом, знову почув дзвони. Думаю: “Кличуть мене назад до костьолу, потрібно повернутися. Не можу із себе робити примадонну”. Отож, повернувся назад. Дорогою я випустив кілька звуково-тілесних вітрів. Це було тих дев’ять дияволів, що точили мою душу. Тепер вони вийшли геть із мене, бо

я покорився Богові. Коли я повернувся назад, у костьолі вже не світилося. Я підійшов до дверей, вони були замкнені. Думаю: “Знову насміялися наді мною. Адже ж у мене послання від Бога – відвідувати Божі храми, коли я забажаю, а не коли захочеться людям. Я плюю на людей!”. Розгніваний, вирішив чимскоріше повернутися в Кошиці. По дорозі наздогнала мене вантажна автомашина, я зупинив її і під’їхав на край міста.

Коли я підходив до центра міста, воно сіяло різнобарвними неоновими кольорами.

“Напевно, кошичани вирішили, гідно привітати мене. Тому й стільки ефектного світла”, – подумав я.

Цієї ночі я спав погано, мене постійно будило світло з протилежних будинків. Я глянув у вікно. На мене якісь люди світили прожекторами. Коли прожектори повертались в інший бік, в їх світлі я бачив постаті людей в профіль. Це були дияволи. В них були вугласті обличчя і на головах різки. Подумав: “Слідкують за мною. Не дають мені ані тут спокою. Спокушають мене, як Сатана Ісуса Христа в пустелі”.

Збудившись вранці, я відчув сильний голод. Вирішив піти купити щось поїсти, та згадав, що не маю грошей. Гаманець з грішми був у піджаку, який я викинув учора в Горнад разом з документами. Я пішов до сусіда, позичив гроші, щоб купити продукти.

Підвечір повернулася моя дружина з донечкою, йойкнула, коли побачила такий непорядок. Я пояснював їй, що змушений був це зробити заради свого очищення. Вона мовчки заламувала руки. Все зрозуміла. Сказала, що викличе швидку допомогу, аби мене відвезли в лікарню. Я пояснював їй, що нікуди не поїду, бо світ бачу реально, що я не проста людина.

– Сумний це випадок, сумний, – співчутливо похитував головою лісник Левада.

– Так, – сказав Віктор. – Тепер з відступом часу сам бачу, що я накоїв... Тоді я розсердився і вирішив, що піду відвідати своїх батьків на Долішній Земплін. Накинувши на себе зимове пальто, я вийшов з дому. Вирішив пішки піти до Требішова.

Надворі вже стемніло.

Глянув на годинник. Було за п'ятнадцять хвилин п'ята. Я помітив, що стрілочки на годиннику мають жовті смужки. Знявши годинник, я кинув його на тротуар.

Йду і думаю: “До завтрашнього полудня а може й до вечора я пішки дійду до батьків.” Фізично відчував себе бадьоро. Йду. По дорозі нікого не зустрічаю. Тільки в один і другий бік снують легкові і вантажні автомашини, вже із засвіченими фарами. Йду краєм дороги, щоб мене не вбила якась автомашинка.

Кількість автомашин почала зменшуватись. Нарешті дорога звільнилася. А я одинокий йшов та йшов...

Левада підклав у плитку кілька полінець, бо в кухні знову стало прохолодно.

– Була темна ніч. Ніде ні живої душі, – продовжував Віктор. – Лише я і простір. Глянувши на небо, я побачив диво. На небосхилі над горизонтом, там, де я ніколи не бачив ніяку зірку, світилась нова планета. А може – нова суперзірка. Це Бог мені дозволив першому її побачити. Мушу від батьків завтра чимскоріше зателефонувати в Обсерваторію, що в Татрах, аби зареєстрували нову зірку і назвали її моім іменем. Це буде сенсація! Вигукнув: “Ура! З’явилась на мою честь!”. Від цієї радості мені набагато легше йшлося. Це космічне диво наповняло мене божественним величчям і дивною радістю, які не відчувають прості смертні. Лише я був гідний і наділений такої шани.

Коли я проходив біля придорожних хрестів, то ставав струнко, як солдат, і в покорі віддавав шану Божому Синові, що дав себе розіп'яти за нас, грішних. Я був зворушений до сліз. В душі творив богобоязну поезію на шану і славу Створителя. Поезію про Всесвіт, про самотність... Я запам'ятав цю поезію, повторюючи окремі слова, складаючи їх у рядки, вивчав їх напам'ять.

– У тебе поетична душа, – сказав Левада. – Ти дуже чутливий, і не можеш знести кривду. Але ти не стільки хворий, як змучений, – Левада навмисно підбадьорював Віктора, щоб заспокоїти його болючу душу.

– Ви мене як ніхто розумієте. Тому я прийшов до вас, – сказав Віктор. – Але хочу вас запевнити, що я не хворий, – і на мить замовк.

Я далі складав вірші про генії і жебраків, про розум, про вічність, безкінечність Всесвіту, про галактики, про невидиму силу Природи...

Так я йшов і йшов. Самітній. Деся в опівночі в полі я побачив скирту соломи, а над нею яскравий серпик місяця. Подібно на віфлеємську зірку над стайнею, де народився Ісус. А може... може, я його наступник на Землі. Хто його знає... Сховавшись у скирти соломи, я заснув.

Прокинувся вранці, коли біля скирти прогуркотів трактор, що йшов орати поле. Пообтріпувавши із себе солому, я вийшов на дорогу. Пішов далі, до автобусної зупинки, на якій стояло декілька людей. Незабаром під'їхав автобус. Він був напівпорожній, я зрадив, що в ньому мало людей. Люблю місця, де мало людей. Не маючи бажання нікого бачити, я приплющив очі і прикинувся, що сплю.

Через півгодини автобус прибув у Требішів. Коли я підійшов до чотирьохповерхового будинку, в якому була квартира моїх батьків, подзвонив. Подзвонив ще раз, та ще раз, потім дуже довго. Ніхто не відчиняв мені. Став я гримати у двері, та марно. Я не міг зрозуміти, думаючи: "То ж вони про мій прихід повинні знати. Я їх телепатично повідомив, що приїду. Точно до секунди. Вони повинні були мене чекати".

Пішов блукати вулицями. Зайшов до якоїсь кочегарки, ліг на бетонну підлогу. Скрючився, як бабин пес, та намагався заснути, бо вночі в скирти не виспався. Але не міг заснути. Підвівся, трусячись від холоду, пішов на тротуар, який вивів мене за містечко. Звідси пішов польовою дорогою в поле. Тішився, що серед поля я один. Я шукав самотність. А самотність міг знайти тільки в природі. Було тепло, як і вчора, хоча вже був листопад. Та відразу на стерню виїхав орати трактор. Я розгнівався, бо він не приїхав орати, але слідкувати за мною. Його послали мої недоброзичливці. Я його закляв, щоб в нього відпало колесо. Але трактор пихкав димом, гуркотів та орав далі стерню.

Я подався в напрямі річки Лаборець. Дорогою натрапив на шипшинові кущі. Був голодний, тому почав рвати ягоди шипшини, облуплював шкірку і жував. Раптом почав йти рясний дощ. Я пішов сховатися до найближчих кущів акації. На моє здивування там була лавочка. Сів і запалив цигарку. І тоді в мені щось прорвало... Я розплакався. Дорікав собі, чому блукаю, поведжусь не так, як інші люди...

– Дуже добре, що ти це зрозумів, – поспішив сказати Левада.

– Ага.

Кажу собі: “Я м’який, добрий і тепло від грубих, нахабних людей. Шукаю у світі любов, привітність, приятельство і доброту. А що знаходжу? Цинізм, ехидність, підступність, рабство нещасних і бідних в гордовитих нахаб цього світу. Мушу і я бути суворим, грубим та гордим, бо лише так можу протистояти грішному світу. Треба бути розумним. Лише мудрість, впевненість, самоповага пестує в тобі природний авторитет. Інакше пропадеш! Ех, чого варта моя філософія, коли я, може, хворий... На мить мені прояснилося в голові, коли я так міркував. А, може, тільки сонечко вплинуло на мене... Я втратив бажання жити і відчув душевний біль. Тому я такий кволий і немічний. Господи, допоможи мені!”

“Як прекрасно і мудро розповідає він ці кілька останніх речень”, – подумав Левада. – Ніхто б не сказав, коли його слухаєш, що він важко хворий...”

– Я маю сильну снагу до правди, а замість цього – страх, стурбованість, хворобу й ганьбу... У мене відчайдушний вигляд, перелякане обличчя, волосся розвіяне. Намагаюся встановити Закон Правди. Але він є написаний в десятих Божих Заповідях. Та що з того, що людська темнота не хоче цього зрозуміти... А моя душа палає добром і ласкою до людей. Як хотілося б, щоб цілий світ був одною великою ріднею... Кого звинувачувати, що світ не такий?.. Бога?.. Нам потрібна злагода, порозуміння, і тоді нам будуть цвісти небесні квіти... З нездійснених снів сплетемо рай на землі. Ніколи в абстрактному небі. Покора та ще раз покора одного перед одним – і тоді буде любов і Бог нас буде любити...

Дурне я тоді плів. Я уявляв себе біблейським проповідником, заплівся до філософських вчень. Надумав, що я новий спаситель, бо Христос чомусь забув відвідати свою Землю... Та ж він там, на небесах, має досить часу. Чому не прийде нас відвідати хоча б раз? Так, так, і лікарям-психіатрам, мабуть, важко зрозуміти мою психіку...

За комір мені впала краплина дощу, що сховалася в листі. Сховалася роса і чекає, коли їй упасти. Але ж роса не падає, як кажуть люди, вона вилізає із землі. “Це бальзам”, – думаю. “Холодна вода стимулює до розсудливості.”

Знову запалили по цигарці. Здалека почулось торохтіння поїзда. Обое мимоволі глянули на годинник.

– Вже перша година, – сказав Віктор. – Нічого, приїде наступний поїзд. Може я вас вже замучив своєю розповіддю. Але вибачте, мушу вам усе детально розповісти до кінця.

– Ні, ні, не замучив, – сказав Левада. – Лиш спокійно продовжуй. Те, що ти мені тепер сказав, переконує мене, що так говорять здорові люди. Ти здоровий, хоча не повністю. Ти дуже чутливий на навколишній недобрий світ. Та все ж таки тобі потрібно підлікуватися.

– Так. Як кажете, – погодився Віктор. Він видихнув дим і продовжував розповідати, як він на лавочці медитував.

“Боже”, – думаю, – Тяжко вірити в Тебе, коли ти не знаходишся біля мене”. Але я швидко відкинув цю думку. “Боже, прости мені! Ти тільки мене випробовуєш, чи я Тебе люблю. Але навіщо Богові пересвідчуватись, що люди його люблять? Він краще знає, хто його любить, а хто ні. Для чого йому стільки любові, коли Він сам – Велика Любов! Бог відвідує хрестом того, кого він любить... Яка це протилежність!.. Ах, яка це рабська моя філософія. Я гнаний прагненням бути в чомусь вищим за інших, і саме це накликало на мене прокляття. Треба змиритися з тим, що людині дарував Бог. А може, Природа?.. Ох, Боже, все мені плутається в голові. Мені бракує здорового сільського розуму. Мудрість є для того, щоб ми нею володіли над собою...

Вже не хочу слави, обожнювання, пошани. Хочу мати радість і приятельство. Для людини важливою є праця і любов. Але я боюся праці, тому що змушений бути між людьми. А я людей боюся. Якщо щось роблю, все зіпсую. Що зі мною буде? Цікаво, чи генії також хворіють психічно?.. Кажуть, що вони також ніби трохи хворі на голову. Можливо, і я геній, бо деколи хворію... Колись у мене було бажання студіювати психологію. Людська душа, по-грецьки – психіка, це велика таємниця. Можливо, я себе сам бивилікував. Ах... це тільки мрії... Усвідомлюю, що у мене нерви порвані на шматки.

Все на світі я віддав би за дружбу, за людяність, людські почуття, які б мене зв'язували з людьми, без нервових стосунків, в яких відчувається нещирість кожного до мене. Я боюсь людських поглядів, мов дурень... Так, так, мене потрібно лікувати на психіатрії. Відчуваю, що я дуже вразливий.

Віктор замовк, стукаючи пальцями по столі і тяжко про щось думав.

– Бачите, пане Левада, які думки снували мені в голові.
Потім я трохи задрімав на лавочці. Коли я пробудився, мені
було холодно. Я трусився і вирішив знову піти до батьків.

День уже схилявся до вечора. Я прийшов до передмістя.
Перед восьмиповерховим будинком стояв гурт людей. Всі вони
дивилися вгору. Я подумав: “Там телебачення. Тепер ці люди мене
слідкують на великому екрані...”

– Бачите, пане Левада, які знову мені в голові снували думки...
Боже мій, Боже!..

Тоді я втяв таку нісенітницю. Якраз навпроти мене йшла
дівчина. Я підійшов до неї і раптом її поцілував. “Що ви?!” – здивовано
вигукла на мене дівчина і, нічого не розуміючи, покрутила
головою. Це сталося в секунді. Така відвага! І я подумав: “Хай
дивляться на мене всі там по телебаченні”.

Я ще встиг помахати дівчині рукою, бо вона кілька разів оглянулася
на мене. Потім я відійшов вправо. Не хотів підходити до цього
гурту людей, щоб мене не впізнали. Пішовши далі, я невдовзі
опинився перед будинком, де жили мої батьки. Мама якраз вийшла
на балкон. Побачивши мене, замахала рукою і швидко збігла вниз
відчинити двері.

Я запитав, де вони були до полудня і батько відповів, що були
в місті за покупками. Нічого на мені не помітив, що я не свій...
Якось під час розмови я мамі сказав: “Я вмю вгадувати чужі думки”.
А вона мені сказала: “Існують такі люди, що вмюють свої думки
переносити на далеку відстань іншим людям. Це називається телепатія”.
“От, от. Саме я вам вислав свої думки, що приїду і ви були повинні
мене чекати...”

Мати всміхнулася. Думала, що я жартую. Не зрозуміла суть
справи. Принесла мені вечерю. А я усвідомив, що я є добрий медіум,
який передає думки, та батьки прикидаються, ніби нічого не
знають і нічого не діється. Я почав не довіряти собі, коли батьки
мені нічого не казали. Багато людей мене бачили по телебаченні,
а батьки і не писнули. Батько включив телевізор. Я із вистей в
сплетінні голосів зрозумів, що в телередакції чомусь на мене
розсердились. І я з цього горя почав викрикувати, чому мене по
телебаченні не показують, коли ж вони мене весь час знімали.
Батьки здивовано переглянулись.

“Я їм покажу!” – вигукнув я і вискочив надвір. Батько вибіг за мною дуже схвильований, але я на нього заревів, щоб дав мені спокій, і побіг у напрямі річки Лабірця. Батько біг за мною ще з двісті метрів. Я заховався в густих кущах, щоб він мене не побачив. Там я тремтів, доки батько не повернувся. “Піду з цього грішного світу голим, таким, як я прийшов сюди на нього”. Вже сутеніло. Ідучи полем, я почав роздягатися. Поступово скинув із себе піджак, потім светр та сорочку. Роззувся, скинув штани, шкарпетки. Залишився лише в кальсонах і босий.

Віктор помовчав.

Почав бігти, ніби збожеволів. Заліз до якогось яру, зарослого очеретом. Гостре каміння і всяка бридота почали мені колоти ноги. Мене пройняв холод, і зуби почали цокотіти. Якось я видряпався з цього яру і пішов далі. Потім повернувся назад, вже в іншому напрямі. Йшов, йшов, доки не дійшов до циганської оселі. В циганських халупах світилося. Я зупинився біля одної хатини, збудованої з неотесаного дерева, навіть без штукатурки. Я ввійшов у сіни. Хвилинку постояв. Раптом почув, що з кімнати долинають якісь невідразні, але пестливі звуки. Я поволі відхилив двері. У кімнаті йшов телевизор, а на екрані показували, як я із себе скидаю частини одягу, як біжу до яру. Подумав: “Все ж таки весь світ цікавиться мною...”.

“Нещасна людина... терпить на меломанію”, – подумав лісник. Співчутливо дивився на душевно зруйновану людину, що сиділа перед ним.

– Подумав я: “Сморід тут нестерпний, підсилений димом, але у тих вільних людей, людей вітру, добре серце. Може, дозволять мені переночувати. А можливо, їх попрошу, щоб мене залишили між собою. Буду з ними жити в обірваній одежі, яку мені дадуть...”.

Та коли я ширше відхилив двері, то побачив, як циган з циганкою, люди середніх років, лежать на вбогому ліжку, з якого замість матраців стирчала солома, і кохаються. Вони були вдягнені в червоному. Червоний колір у циган є символом сексу, пристрасті, циганської жаги. Я миттю обернувся і вибіг із хати.

Надворі була густа імла. Крізь неї ледь-ледь пробивались світла багатоквартирних будинків. Я біг шосили, бо мені було дуже холодно. На щастя, по дорозі я нікого не зустрів.

Скоро я дійшов до батькового житла.

Батьки дуже перелякалися, коли побачили мене. Мати швидко накинула на мене якусь ковдру. Потім принесла в лаворі теплої

води, щоб я зігрів ноги. Принесла мені батькову білизну і одяг. Як тільки я трохи зігрівся, став кричати на батьків, бити кулаком по столі, ревіти. Бідна мати почала мене втішати, гладити по обличчі. Благала, щоб я не кричав, аби не чули сусіди. Бідна розридалася, бачивши мене таким нещасним... Батько між тим побіг до сусідів, щоб по телефоні викликати швидко медичну допомогу.

Скоро приїхала швидка допомога. Молодий лікар зробив мені укол, і я швидко заспокоївся. По-змовницьки подав я йому руку і ліг спати. Цілком накрився ковдрою, щоб мене не було видно. Так я скоро заснув.

На другий день ми з батьком пішли шукати мій одяг. Я блукав по зарослях, поки не натрапив на місце, де я вчора все із себе покидав.

– Цікава твоя розповідь, – примітив Левада.

Віктор довго мовчав...

Потім ми з батьком пішли до того лікаря, що вчора мені зробив укол. Лікар запропонував мені лікуватися на психіатричному відділенні у Пряшеві.

Я вже заспокоївся. Мої батьки примирилися з моєю хворобою. Приїхала швидка допомога і ми з батьком поїхали. Я вірив, що в лікарнівилікують мене.

– Ось так, так, – зітхнув Віктор.

По дорозі ми зупинилися в Кошицях. У швидку допомогу до нас сіла моя дружина з донечкою. Я грався з ручкою маленької доньки, але не заглядав в її очі. Хворі люди мають страшне обличчя. Я не хотів, щоб дівчинка запам'ятала таким обличчя на все життя. Я відчував, як вона боязко поглядала на мене збоку... діти дуже чутливі...

Дівчинка щось лепетала, молола язичком, всяко вимовляла склади: “на, ма, да...”, а я непомітно дивився збоку і думав: “Якою будеш, коли виростеш?... Та що тебе чекає в житті?...”

– Ох, зажив ти чимало, Вікторе... – Левада знову пригостив цигаркою і обоє запалили.

– Пане інженере, не набрид я вам своїми розповідями?

– Ні, ні. Та що ти!.. Це незвичайна розповідь людини, яка багато пережила. Такого ніде не почути... Ти лише розкажуй...

– Десь біля обіду ми поїхали в Пряшів. Я був нетерплячий, що буде зі мною. Мене цікавило, як виглядає лікарня, павільйони, де лікують душевно хворих, чи дадуть мені гамівну сорочку, електричний шок, про які я вже дещо чув. Швидка допомога під'їхала з нами перед будинком. Дивлюся, гарний, кількаповерховий будинок, навколо майже голі дерева. Неприємні були лише заграбовані вікна, ніби в тюрмі. Невдовзі ми були всередині, де було гарно, чистенько, всюди квіти.

Я попрощався з батьком і дружиною, по голівці погладив дитинку. Вони пішли. Медсестра мене відвела до лікаря зробити запис.

Невдовзі я пройшов медичний огляд. Викупався, одягнув піжаму і пішов коридором у призначену кімнату. Раптом хтось плеснув мене по плечі. Оглянувся – а це знайомий Ігор з Требішова.

“Ходи до нас в нашу кімнату”, – сказав він. – Там у нас вільне місце”, – і зараз же побіг за медсестрою, щоб влаштувати мене в їхню кімнату.

– Потім я з ним туди зайшов. Було це не ліжко, а канапа, що стояла біля стіни. На другому боці стояли чотири ліжка, на яких лежали пацієнти. Я присів на канапу та подумав: “Ну, тепер, мабуть, вже перестане діяти комп'ютер, з якого мене непокоять ворожі сили. Поки я собі вилікую мозолі та рани на ногах, що утворились тоді, коли блукав босоніж по камінні, мабуть, і вилікуюсь...”

Я поглянув на пацієнтів, які, крім Ігоря, лежали на ліжках. Ігор мені шепнув, хто і який пацієнт, щоб ознайомитися. Біля вікна лежав старий дідусь Гордина. Селянин років сімдесяти. Поруч нього – Радуга, п'ятдесятирічний, пострижений догола. За професією – продавець у продовольчій крамниці. В нього знайшли недостачі, тому і “захворів”. Третім пацієнтом був інженер-хімік. У нього було прорідле попелясте волосся, під носом вусики і добрі великі чорні очі, з яких випромінювалась інтелігентність. До нього звертались іменем Оскар. Біля дверей знаходилось ліжко мого знайомого Ігоря.

Оскільки лікар у мене встановив ревматичну гарячку, мені заборонили виходити з кімнати у їдальню, медсестри приносили мені страву і ліки прямо у кімнату.

Тут я вже був у спокої. Іноді я спав, деколи ходив по кімнаті, інколи щось читав. У теплі мені було добре лежати. В хорошому настрої написав вірша. Я вам його продекламую:

Дивні ті Божі дороги...

Одні ведуть до зухвальства, до хвороби,

До біди, нещастя – до несправедливості;

А інші до свавілля, гонору, до людської злости, до багатства.

Людина схиляється серед бурі воєн,

А Бог дивиться з високого Неба – нічого не говорить.

Чи йому байдуже, чи часу не має?

Що світ в різних кутках Землі вогнем горить?

Щоби всі люди в мирі жили,

Як я з цього нещастя виздоровію –

То не Вавілонську біблійну вежу,

А на весь світ пам'ятник любові збудую.

Щоб був спокій, – на Землі, Райська загорода,

Щоб не було горя, щоб всі були здорові,

І буде рай на Землі – сонячна погода,

І в людських душах будуть цвісти квіти любові...

– Чудово! – вигукнув Левада. – Ти поет! В тобі Божа іскра – тільки б її роздмухати... Твій вірш можна буде опублікувати.

Віктор усміхнувся. Йому стало легше на душі.

– Цього вірша я показав Ігореві. Він усміхнувся. Та я бачив, що він не розумів моєї філософії. Та щоб і він показався, що теж щось значить, сказав мені, що і він колись написав вірша. Всі в кімнаті прислуховувались. А Ігор хвалився: “У моєму вірші був такий зміст: батько оженив свого сина з доброю жінкою, але легковажною. Це була балада... Потім син розлучився із жінкою, бо вона почала гуляти з чужими мужчинами...”

– Я задумався і вигукнув голосно: “І в мене така жінка, такий саме в неї характер! Мене теж батько оженив!..”

Пацієнти дивилися на мене з співчуттям, а Ігор розреготався на все горло: “Твоя жінка має охоту направити тобі голову!”

Дуже розгнівавшись, я зірвав з пальця вінчальний перстень і кинув його у смітник. Дідусь Гордина та інтелігент Оскар заспокоювали мене. Оскар дістав перстень із коша і, подавши мені, сказав: “Ще будеш мені вдячний!”

Я зрозумів, що Оскар хоче мені добра. Та перстень я вже не надів на палець, бо аж тепер помітив, що він є жовто-золотої барви. Я його поклав у нічний столик.

– Цікаво, які тяжкі і складні думки в тебе, – співчутливо похитавши головою, сказав Левада.

– Ага. Від цих думок аж голова розколюється. Думки міняються, переливаються, взаємно суперечать між собою... – погоджувався Віктор.

В цю мить я зрозумів, що мої сусіди в кімнаті, крім Оскара, мають секретне завдання: доносити на мене тайній поліції. Тут спокій буде лише релятивний і недовгий. І всі вони будуть мене відсуджувати. Тепер я обмірковував, як захищатися від них. Вихід я знайшов у молитвах. І від того часу, де я тільки міг – молився. Молився в ліжку, на стільці, приклякнувши на землю, на коридорі – всюди я тільки молився. Найчастіше я молився біля стола, стоячи на колінах. Молився, не перестававши, і по дві години.

Лікарка мені дозволила харчуватися в їдальні. Та в мене опухло коліно, і я знову не виходив з кімнати довший час. Я роздумав і перестав молитися, бо відчув, що молитви мені не допомагають. Я подумав: “Для чого Богові слова молитви, коли він Великий, Всемогучий, Всезнаючий? Невже він потребує молитви від людей, які сам створив? Навіщо молитись, просити допомоги, коли Він знає, що кому потрібно? Боже, які ці священики дурні, коли примушують людей молитись!

Чому Бог послав на мене таку тяжку хворобу, а тепер мені не хоче допомогти?... Боже, прости мені образливі думки про Тебе.

Молитви – це вигадки священиків. Скільки серед них педофілів! Скільки в них незаконнонароджених дітей!”

У Віктора в очах появилася жах, і Левада засумував.

– Накликував ти, Вікторе, на себе лише клопіт. Ти не міг себе контролювати, – сказав Левада. – Твій мозок не міг перемогти цього.

– Ага. Так, як кажете, – погодився Віктор.

Коли я знову почав ходити в їдальню, одного разу на коридорі звернувся до мене Дюрі, тракторист із сусідньої кімнати. Він мені запропонував, щоб я з ним ходив на прогулянки. Я погодився. Він, огрядний з трохи згорбленою постаттю, йшов попереду, а я слідом. Та ми ходили мовчки один за одним навколо будов. Я відчував, що мушу слідувати за ним скрізь. Я ходив за ним на такій відстані, що

поміж нас ніхто не пройшов. Я старався, щоб між нами не була перервана нитка думок, щоб до цього простору ніхто чужий не проникнув. Дюрі мене всюди водив, але я відчував, що наші прогулянки і думки записують на плівку. Дюрі не мав жодного приятеля. Ні з ким не розмовляв, лише зі мною. Деколи я чув, як він розмовляє, коли приходила відвідати його старенька мати. Одного разу, коли вона прийшла, він раптом так рознервувався, почав кричати на неї шепелявим, пискучим голосом, що вона відьма, аж обслінив собі бороду. Від цього часу він став мені неприємним, і я не відчував ніякого потягу до нього. Перестав з ним ходити на прогулянки.

У цій же сусідній кімнаті, де лікувався Дюрі, був один пацієнт, до якого зверталися “пан доктор”. Я знав, що він не доктор медицини, але, мабуть, доктор прав – адвокат, а може й суддя. Був досить мудрий. Одна доброта. З ним я почав товаришувати і прозвав його “Розум”. Всі потім до нього так звертались. А він тільки добродушно всміхався. Був дуже балакучий. Найчастіше ми розмовляли про політику. Він казав, що Брежнєв – дурень, а наші політики – це покидьки.

Левада щиро розсміявся.

– Так було, насправді, – сказав Віктор.

Там на психіатрії можна було лягати всіх і все. Туди тайна поліція не приходила, та не було чому. Був з нами один з тайної безпеки, але як пацієнт. Сміявся, як дурень до сира, і постійно щось собі записував на маленькі клаптики паперу.

Я із задоволенням ходив на прогулянки з Розумом. Та Ігор мені одного разу сказав, що Календа – тобто Розум, найбільше з нас всіх, як говориться, міхом вдарений. Але я цьому не повірив. Розум охайно вдягався, деколи читав, не пив і не курив. Через оті його властивості я його поважав. По сусідстві з кімнатою Дюрія і Розума я познайомився з Німчиком. Він весь час усміхався, ніби дельфін. Навіть рот у нього був подібний на дельфіна. Я його прозвав Природа. Він постійно щось жував, мабуть, соняшникові сім’ячка. На його тімені блищала, ніби натерта розтопленим воском, велика лисина. Він з ніким не розмовляв. Тільки жував і всміхався, розтягуючи рота від вуха до вуха. Познайомився я ще з дальшими пацієнтами з інших кімнат. Один був військовий. Його сюди привезли з міського гарнізону. Казали, що хотів застрелити якогось майора. Я не знав його прізвища, то назвав його Вояк. Це був міцний хлопина, енергійний. Своїми очима він мене гіпнотизував, як змія

жабу. Я був змушений з ним йти у його кімнату, щоб грати карти. Він звичайно вигравав наді мною. Він звичайно перебив моє зелене есо червоним есом. Я признав його вміння і перевагу наді мною. Він мені сказав: “Вояки завжди виграють”.

Дальшим пацієнтом був невеличкий худорлявий мужчина, підстрижений на їжака. В нього були проникливі очі, якими свердлив кожного, на кого глянув. За професією був суддя. Його прізвища я теж не знав, то й назвав його Суддя. Він деколи грав зі мною і Вояком в “дурня”. Впевнений, що наша гра в карти записується на магнітофонну плівку, я був обережним, щоб не бовкнути якусь дурницю. Я був переконаний, що Суддя буде вирішувати, скільки ще мені знаходиться в лікарні.

Деколи у нашій кімнаті я з Оскаром розмовляв телепатично. Я вловлював його думки, а він мої. Часто його просив, щоб він поговорив за мене з Суддею, аби відпустив мене додому.

Одного разу Вояк у спільному приміщенні зненацька мене запитав: “Що ти знаєш про секс? Це любов?” “Ні”, – відповів я йому. – Секс – звіриний інстинкт самозбереження. А кохання – це щось шляхетне, миле. Якби сказати, це щось святе. Це ніби чудо, що проникає в твій духовний світ. Це велика сила, що стимулює життя”. Вояк засміявся і знову запитав: “У що ти віриш?”. Та не чекаючи відповіді, сказав: “Ось, я вірю в оце!”. Показав кулак, спритно ним доторкнувшись мого носа, додав: “Ти добра людина, віриш у чесність. Але не варто бути добрим та чесним. Треба бути скотиною!”

Я з жалем похитав головою. Більше я з ним не грав у карти.

– Ну, Вікторе, з тебе може бути письменник, коли ти так точно вмєєш характеризувати людей. Ти психолог. Жаль, що сам собі не можеш допомогти. Відкинь сторонні думки, і ти будеш щасливою людиною.

Віктор тепло всміхнувся.

– Коли б мене люди розуміли так, як ви. Ще я вас не замучив?

– Ну, що ти, Вікторе! Ти розповідай далі. Тебе цікаво слухати.

– Коли ви вже нагадали про психолога, – продовжував далі

Віктор, – одного разу при тестуванні мене психологом лікарні я набрав 120 одиниць коефіцієнта інтелігенції. Мене це дуже порадувало.

– Ось бачиш! Ти інтелігентна людина!

– Знаю, пане Левада, але я якось не можу володіти над собою.

Під час розмови з психологом я попросився в туалет. Раптом тут відчув, що я вільний і нічого не боюся. Не мав проблем, як колись, коли я був малим безтурботним хлопчиком. Подумав: “Напевно, програматор, який мною маніпулює, знаходиться в руках лікарів. Лише вони можуть повернути мені здоров’я. Але що я міг сам один зробити...”

– Мене чомусь перевели в іншу кімнату, на нормальне ліжко. Бо дотепер, як я згадував, я спав на канапі. У цій кімнаті був один пацієнт – грубий хлоп’яга з розплюснутим носом. Його мали судити за знасилування. Це був демон, який володів цілою кімнатою. Я відчув, що він має на мене величезний вплив. Перестав чистити зуби, не мив рук, коли повертався з туалету, тому що і він цього не робив. Одного разу, коли я пив мінеральну воду, той хлоп’яга підійшов до мене і вирвав мені пляшку з рук, сказавши: “Не смієш пити, бо будеш п’яним!”. Від того часу я не пив ніякої рідини мучився від великої спраги. Я прозвав його Тираном.

Але в нашій кімнаті був ще один пацієнт, дуже ввічливий. Він ставився до мене з пошаною і тепло всміхався. Цю людину я назвав Добряга. Він логічно думав. З усім, що в нього було, ділився зі мною. В нього була велика голова, як у кабана, і часом він знешкоджував вплив Тирана на мене.

Добряга мене спрямовував на добрі думки. І часом мені ніби в голові розвіювався туман, в якому я був закутий. З часом мої думки ставали все ясніші і ясніші. Я логічно став роздумувати над собою.

Левада насторожився, почувши гуркіт поїзда. Почув і Віктор.

– Ага, їде мій поїзд, – сказав. – То нічого, через годину поїде другий. Ще вам докажу до кінця.

Левада глянув на годинник. Було півдругої.

– Одного разу, – говорив далі Віктор, – я збунтувався проти всяких впливів і рішив: “Від сьогодні я буду нормальною людиною!”. Почав пити мінеральну воду, скільки мені хотілося, чистити зуби, вмивати руки, купив собі сотню сигарет. Дозволив собі над кожним покепкувати, кожного, як кажуть, язиком зачіпав. Був я, коротко кажучи, таким, яким я хотів бути. Нормальним. Та це тривало не довго. Приземлив мене Вояк. Відібрав від мене сигарети і сказав: “Щоб ти більше не смів курити!”. Цигарети взяв собі. Та було по моїй самовпевненості і самостійності...

“Бідний Віктор!” – подумав лісник.

– Я зі страхом очікував, що є причиною моєї хвороби. Я власне не знав, який у мене діагноз: чи я параноїк, шизофренік, а може, у мене якась інша хвороба. Одного разу я шукав у словнику іноземних слів, який мені позичила медсестра, назви душевних хвороб, які були б для мене характерні. І я знайшов у словнику слово – аутизм. Слово аутизм означало важку психічну хворобу, коли людина замикає себе перед навколишнім світом. Вона боїться людей. Повертаючи словник медсестрі, я запитав у неї, чи лікарі мене лікують на аутизм. Наступного дня лікар мені при огляді сказав, що мені не можна читати словники іноземних слів, а лише художню літературу. Тоді мені стало зрозуміло.

Я відчував огиду до нечистот. Та щось мені підказувало, що огиду можна подолати тільки огидою. Я піддався спокусі набридлого хотіння – з’їсти власний кал. І це я зробив. Та зразу же пішов у ванну виполоскати рот, а від медсестри попросив чаю з ромашки. Про цей дуже огидний вчинок я розповів кожному пацієнтові, вважаючи це героїзмом, перемогою над своєю полохливістю, нерозважливістю свого розуму. Пацієнти насміхалися з мене, а я відчував гордість.

На обличчя Левади ліг сум. Віктор це побачив, відчув свою нікчемність.

– Все, все мушу вам розповісти, щоб мені полегшало на душі. Цю огиду відчуваю до сьогодні. Я ж тоді був хворий...

– Розумію, – Левада кліпнув повіками і зітхнув.

– Вже давніше в лікарні я хотів щось робити, допомагати, аби звернути на себе увагу, що я дещо вмю робити, що я людина, яка може виконувати будь-яку роботу. Якось реалізуватись. І от, на щастя, мені дозволили розносити тарілки на столи перед обідом і вечерєю. Це була справа честі. А тепер, коли мені це кухарка дозволила, я був щасливий і з радістю виконував цю роботу. Та на моє нещастя Тиран шепнув кухарці про мій огидний вчинок. Кухарка заборонила мені працювати. І було по гордості, радості...

Це так вплинуло на мене, що я втратив апетит. Я жив за принципом: “Сніданок з’їси сам. Обідом поділися з приятелем. А вечерєю віддай ворогові”. Отож я тільки снідав. Обідом я ділився з Добрягою, а вечерєю віддавав моєму ворогові – Тиранові. Тиран цьому тішився, вважаючи мене приятелем.

– Чудні Божі дороги у хворих людей... – похитав головою Левада.

– Так, – погодився Віктор.

Та лікарі про це довідалися. Вирішили з першого січня давати мені інсулін, пояснивши, що я це заслужив своїм “апетитом”, на-тякуючи на мій огидний вчинок. Так я почав діставати інсулін. Був це особливий, жахливий стан. То, ніби я бився з чортами серед громового гуркотіння бурі. То втівав перед підстрибуючим великим камінням, що прудко котилося вниз. Це було очманіле, одурманююче напружене відчуття. Була це кома від інсуліну під час сну.

Коли я прокинувся, то був весь у поті. Медсестра осушувала моє тіло. Навколо мене був сморід з просякнутої потом білизни. В шлунку я відчував страшенний голод. Та я не був впевнений, чи мені можна їсти. Я подивився на сусіднє ліжко, на якому лежав Вояк. Очікував, які він мені дасть завдання? Ніякої реакції, Вояк ані не гмикнув. Він щось жував і висланих мною сигналів не приймав. У мені озвався такий голод, що я дещо знайшовши у нічному столику, почав їсти. В їдальні, хоч який я був голодний, я завжди залишав трішки їжі на тарілці, хоча б з’їв набагато більше. Мені здавалось, що я маю совість, яка солідарна з моїм внутрішнім бунтом проти моїх мук. Про це дізнались медсестри і повідомили лікарям, які пригрозили мені, що будуть кормити мене в ін’єкціях або насильно. Я відразу зрозумів свій нелогічний та нерозважний поступок. Знову почав нормально їсти і поправлятися.

Одного ранку в кімнату ввійшла санітарка і почала перегортати настінний календар. Здавалося, що вона шукала якась ім’я. Я ж зрозумів, що вона таким способом хоче мене повідомити, до-коли я ще тут буду лежати. Повідривала майже всі листки з календаря. Я знову впав у відчай, зрозумівши, що мені звідси ще скоро не дістатись.

– Мабуть, згадала, що не відривала листків декілька днів, – сказав Левада.

– Знаєте, а я й до цього не додумався.

Тирана виписали додому. На його місце прийшов якийсь Штефан Дяболко. Я подумав, коли його вперше побачив, що це не людина, а диявол. У мене появилася до нього відраза. Він трохи шку-тильгав на ліву ногу. Своєю ходою викликав у мене образ кульга-вого диявола, якого колись я носив у собі. Тому я йому не довіряв. Але помилився. Штефан Дяболко став моїм добрим приятелем. Приятелювання з Дяболком було корисним. Він всесторонньо підба-дьорював мене до життя, і ми з ним подружили. Спільно займа-

лись йогою. Тільки його прізвище мені не подобалося. Дяболко. Це малий диявол. Це мене пригнічувало.

Дяболко був алкоголік, який справді хотів від цього недугу вилікуватись. І це йому нарешті вдалося. Тепер він уже не п'є. Я вдячний був йому, що він мене направляє на правильний шлях.

Та одного разу, коли ми вдвох проходили по коридору, зупинились біля висохлого фікуса. Тоді Дяболко мені сказав: "І в мене дома такий фікус. Я його мушу викинути".

Та я відчув, що Дяболко сказаним дає мені зрозуміти, що хоче мене позбутися, бо я йому тягарем. І він втратив моє довір'я.

– Ти дуже вразлива людина, – сказав Левада.

– Може, й так, – сумно погодився Віктор.

Знаєте, думки мені розбігались. Я не міг їх втримати і логічно мислити. Одна думка перебивала другу, і так воно повторювалось...

Я тепер це вже знаю. Правда, мені було боляче, але я не хотів нікому признаватись...

Настала зима. Надворі гуляла січнева хуртовина. У спільному приміщенні пацієнти грали в карти. Коли хтось із пацієнтів закурих, я надіявся, що він буде моїм приятелем. І тоді йшов з ним на балкон. Там я впізнавав, хто мій приятель. Та поступово їх починало курити все більше. Я щохвилини виходив на балкон і там тремтів від холоду, доки всі не докурили. Я тоді проводив більше часу на балконі, ніж у приміщенні.

– Боже, як пробігають твої неконтрольовані думки. Скільки вони роблять прикростей. Яка в них фантазія та різні варіанти! Неймовірно... – сказав Левада.

– Я сам деколи над тим роздумую, скільки всього довелося зажити. Скільки видумок на різні теми я почув від інших пацієнтів. Це ніби фантастичні оповідання.

– Літератори, мабуть, не зацікавлені художньо описати психіку хворої людини, – зазначив Левада.

– Хто знає. Важко мені судити, – відповів Віктор. – Але в кожному випадку дуже цікаво, про що роздумують хворі люди...

– Бачиш, Вікторе! Ось ти став автором цього літературного твору. З нього можна написати сценарій для фільму, – докинув Левада.

Віктор радісно всміхнувся.

Я знову потоваришував з Дяболком. Він розробив для мене спеціальний режим виконання вправ йоги. Для мене найважливішою дисципліною було, в тричверті на десять лягати спати. Цьому я найбільше тішився. Від ліків мені дуже хотілось спати. Але я не смів лягати спати раніше. До цього часу я сидів на стільці. Так я хотів у собі зміцнити силу волі.

– Це було дуже розумно, – признав Левада.

– Ага. Так, – підтвердив Віктор.

Та я ще вас познайомлю з одним пацієнтом. Звався Женьо. Циган (тепер кажуть ром), інтелігентна людина. Колись він був вояком французького легіону у В'єтнамі. Після війни п'ятнадцятирічним юнаком втік у Францію. Тепер мав сорок п'ять років. Був це, як кажуть, міський штрицак. Чорний як негер, мускулистий. Тип вояка і спортсмена. Вузькі чорні вусики примашував помадою і причісував гребінцем. Інтелігент! Коли він ще жив у Празі, як мені розповідав, примонтував на двері візитку "Доктор прав". Тепер він ходив у страшно строкатій піжамі, на якій переважали темно-синя і темно-червона барви.

Та одного разу я зажив з ним неприємність. Поламався мені замок у скриньці, і він мені швидко відремонтував. Я йому жартома сказав, що він відмінний майстер на замки. Він в усмішці вициририв на мене білі як порцелан зуби. Я знав, що зуби показують при агресії, я був пригнічений, довго спостерігав, чи він на мене сердитий. Але він не гнівався.

– Та чого мав би сердитись. Він це сприйняв як жарт, – сказав Левада.

– Маєте правду, – погодився Віктор. – Я це тепер розумію.

В психіатричній лікарні час від часу для пацієнтів влаштовували забави. Музика линула з магнітофону. Пацієнти і персонал, в більшості санітари, санітарки і медсестри, танцювали. Прийшов на забаву і я. Та моя соромливість не дозволяла мені познайомитись з жінками-пацієнтками, не говорячи вже про санітарок чи медсестер. Але циган Женьо – той вмів! Ого-го! Танцював з пацієнтками й медсестрами. Та й інші пацієнти – молодці. Поводилися, ніби були зовсім здоровими. Я ж був закрикнутий, соромливий. Тільки придивлявся, як вони вмів забавлялись. Нарешті осмілився і я. Запросив середнього віку пацієнтку – циганку. Коли ми почали танцювати, я їй сказав банальну фразу, що я вже їїдесь бачив. Я це сказав

таким неприродним голосом з піднесеним пафосом, намагаючись своєму голосу надати якогось героїства, що вийшло по дурному. Циганка запитала: “Чому так піднімаєте голос? Я не глуха!”. Вона лишила мене посеред танцю. І було по забаві.

Левада голосно розсміявся. – Ну й ти смішний.

Віктор теж засміявся.

– Я став на бік, – продовжував Віктор, – і придивлявся, як танцює Женьо. Він танцював усі модерні танці: румбу, самбу, твіст і постійно для нього виміняли касети, бо так він бажав собі.

Молоді дівчата-пацієнтки вміли гарно танцювати. Це були красиві дівчата, з обличчями мадонн.

Я випив мінеральної води і пішов у кімнату іще до того, як закінчилася забава... на самоті мені було найкраще. Тут у затишку, – і Віктор тяжко зітхнув, – я подумав про моїх рідних і друзів. Не міг дочекатися дня, коли дозволяли відвідувати пацієнтів.

Прийшла моя дружина, я зрадів їй відвідинам, хоч серце мене боліло, знаючи про її зраду. За годину перед її приходом я вийшов на балкон і слідкував, коли відвідувачі почнуть проходити через браму.

Вона прийшла як ангел, поцілувала мене і побігла за примаром, щоб довідатися про мій стан. Повернувшись, розповіла мені, що їй повідомив пан примар. Мовляв, в останньому часі мій стан трохи покращився, але я ще постійно був у своїх думках. Ну що ж, я їм міг сказати про мої внутрішні прикази й заборони?!

Я випитував про донечку. А дружина, ніби знала про мою тужбу за нею. Принесла мені її фотографію. Я цю фотографію цілував і дуже пишався нею. Показував її пацієнтам і медсестрам, оберігав її як зіницю ока.

Дружина завжди мені щось приносила, як говорять, на зуб. Найчастіше приносила яблука. Але ці яблука не сміли бути жовтими. Жовті яблука я віддавав пацієнтам.

Одного разу прийшли мене відвідати мої друзі із Східнословачького металургійного комбінату з Кошиць. Принесли мені червоні йонатанки і букет червоних гвоздик. З квітами мене послали до лікарки. Вона, здалось, зраділа цьому. Я потім сидів між своїми друзями дуже щасливий, з розгубленою посмішкою. Був безмежно

вдячний хлопцям, особливо Джорджові, якого я дуже поважав. Не знаю чому його так по-англійськи назвали. Коли я йому натякнув, що мене мучить, він мені з добросердечною усмішкою сказав: “Витримай! Все буде гаразд!”. Я був йому вдячний за цю підтримку.

Відвідини хлопців для мене були ясним променем між чорними хмарами. Я заспокоївся, і зразу ж почали зникати мої внутрішні прикази і заборони одні за другими. Потім я вже не обмежував себе ні в чому. Їв усе, що мені давали, та ще й докуплював собі, що хотів, у буфеті. Я відчував, як наливаються мої стегна. З часом я вже не вмщався до штанів.

– Ну, бачиш. Так має бути, – потішений Левада широко глянув на Віктора.

– Це й заслуга лікарів. Вони приписали мені швейцарський лік, здається, назва “Імар”. Дуже дорогий. Я вже почав добре себе почувати, грав в карти з пацієнтами і ходив спати, коли захотів. З інсуліном я поступово закінчував. Я чув слухи, що мене скоро випишуть додому.

Нарешті в одне березнєве дополудня при огляді пан примар мені сказав: “Ну, пане Барнашевич, завтра вже підете додому”. Я від радості не знав, що сказати. Під час обіду я кожному говорив, що я вже здоровий і що йду додому. Хоч часом моє внутрішнє “я” мені намагалось щось нашіптувати, але набігала інша думка, і все неприємне забувалось. Я вже не боявся людей, мені не хотілось “бунтувати”, ані вибриками компенсовувати свою полохливість. Було дуже легко в мене на душі.

Віктор замовк і на мить глянув вбік. Кілька хвилин тривала його мовчанка.

– Здається знову повертається моя хвороба. На причині – дружина. Коли була на курорті, знайшла собі іншого. І тепер це мене мучить. Дуже мучить... ніяк не можу знайти спокою...

– А може, це неправда.

– Правда. Коли я повернувся із Жиліни, вдома я знайшов дальшого листа від її коханця. “Приїжджай до Праги. Нетерпливо чекаю на Тебе. Гаряче цілує тебе Твій Карел. Па, па!”

Левада засумував.

– Прости її. Бог каже, щоб прощати провини другим.

– Знову мені внутрішній голос наказує: “Кинься під автомашину або під поїзд, візьми мотузку...”.

– Ох, Вікторе, багатьом людям внутрішнє “я” нашіптує щось подібне. Те, що було, вже вітер розвіяв. Життя дано людині лише раз. Ти думай про те, яке гарне життя, думай про свою доньку, яка залишилася б сиротою, подумай про батьків, якого горя б ти всім своїм вчинком завдав... Що б сказали на це твої друзі, хоч би той Джордж, якого ти поважаєш? Перед тобою ще життя, що тобі дав Всемогущий...

– Так, як кажете, пане Левадо. Буду намагатися побороти в собі такі думки. Мені тільки тридцять п'ять років і життя ще переді мною.

– Оце розумне рішення! – і Левада через стіл по дружньому потис руку Вікторові.

Обоє глянули на годинник. Було без п'ятнадцяти хвилин три.

– Через двадцять хвилин приїде мій поїзд. Ще встигну, – і Віктор підвівся із стільця. Я знову починаю жити, ви мене підбадьорили. І дуже підбадьорили!

Коли вони вийшли надвір, буря вже вщухла. Серпик місяця спокійно дивився на посріблений край. В даліні було чути торохтіння поїзда, що поступово наближався.

– Ну, будьте здорові! Мушу поспішати. – І Віктор, потиснувши Леваді руку, швидко рушив в бік станції.

Невдовзі почулося, як поїзд загальмував і зупинився. Левада залишився стояти на сходах, доки поїзд не рушив.

Лісник стиха промовив до себе: “Боже! Як тяжко хвора ця добра, нещасна людина... Знаю, що Бог випробовує людей, яких створив по своїй подобі...”

Увійшов у коридор і зачинив за собою двері.

1000

1000

1000

1000

1000

1000

1000

1000

1000

1000

1000

1000

МИХАЙЛО ШМАЙДА УДОСТОЄНИЙ ЗВАННЯ
ЛАУРЕАТА МІЖНАРОДНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ПРЕМІЇ
ІМЕНИ БОГДАНА НЕСТОРА ЛЕПКОГО
II СТУПЕНЯ 2003-20 РОКУ
ЗА ПОВІСТЬ “РОЗКОЛОТА ДУША”,
ЯКА ПОПОВНИЛА СКАРБНИЦЮ УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

**ЯК І ЗАЗНАЧЕНО В УМОВАХ КОНКУРСУ,
ТВІР ЛАУРЕАТА ПУБЛІКУЄТЬСЯ**

**ЧЕКАЄМО ПУБЛІКАЦІЇ НОВИХ ЛАУРЕАТІВ ПРЕМІЇ
ІМ. БОГДАНА НЕСТОРА ЛЕПКОГО
В НАШОМУ ВИДАВНИЦТВІ!**

**Засновники Міжнародної Літературної Премії
імени Богдана Нестора Лепкого:**

- ◆ Літературно-мистецький часопис українців Європи “Зерна” (Гогенштайн-Ернстгаль),
- ◆ “Українське видавництво” (Париж-Львів-Цвікау),
- ◆ Баварська організація Національної Спілки Письменників України,
- ◆ Просвітне товариство імени Богдана Нестора Лепкого в місті Кракові.

**У бібліотеці альманаху українців Європи
«Зерна» вийшли друком:**

- Оксана Шморгун** «Благословенна будь, моя далека і єдина»
Іван Кирилюк «На дорозі із кирилиці»
Оксана Дзера «Недовершена вершина»
Віктор Остапчук «У білих покоях»
Оксана Печарська «Роздертість простору»
Ліда Мельник «Вистава з одним антрактом»
Анатолій Мойсієнко «Шахопоезія»
Марія Шунь «Крилатий Симаггл — прототип християнського Юрія-змієборця»
Зореслава Коваль «Пісня кристалю»
Ольга Фельбаба-Косач «Коли пвітуть трянди»
Злата Угрин «Поезія»
Аністасія Угрин «Приходьте спочатку»
Ігор Павлів «Безкрилої любові не буває»
Любомир Угрин «Імена осені»
Тарас Мурашко «Поезії та інтерпретації...»
Милан Регула «Поезії...»
Надія Мориквас «Спокуса вічністю» (книга перша)
Вікторія Чорноброва «Плач українки»
Наапет Кучак
«Сто один айрен або увійти в сад»
у переспівах Ігоря Калинця
«БГАГАВАДГІТА»
(божественна пісня) у перекладі Миколи Ільницького
Надія Трач «Велике серце малої росинки»
Микола Побелян «Сніги на двох»
Юрій Гаврилюк «Голоси з Підляшшя»
Микола Зимомря «Німеччина та Україна: У нарисах взаємодії культур»
Кіянковська Маріанна «Вінки сонетів»
Надія Мориквас «Спокуса вічністю» (книга друга)
«Стежка крізь безмір» (Сто німецьких поезій (750-1950)
у перекладах Ігоря Качуровського)
Микола Сарма-Соколовський «Дорогою жнив»
Оксана Кішко-Луцишина «Орфей Великий»
Вікторія Мочерна «Заблукавши між вулиць дощу»
Любомир Сенік «Ізійди, Сатано»
Анатолій Мойсієнко «Нові поезії»
Людмила Тарнашинська «Сезон вічності»
Павло Головачук «Корінням з України»
Віктор Женченко «Зорова поезія»
Іван Тов «Вічністю живемо»
Микола Ільницький «Ключем метафори відімкнені вуста»
Ярослава Павличко «Парадигми часу»
Денис «Спів китів»
Микола Слабак «Мадинове коло»
Емма Андієвська «Казки»
Ольга Петик «Лемківські порogi»
Юрій Бача «На правах рукопису»
Василь Мицько «Місто-коханець»
Оксана Лозова «Листи із зелених конвертів»
Микола Петренко «Заново б тебе зустріти»
Василь Слпчук «Солом'яна стріха Вітчизни»

**У бібліотеці альманаху
українців Європи «Зерна»
готуються до друку:**

Остап Лапський

«Поезії»

Микола Сарма-Соколовський

«Срібне перо соколиного лету»

Дмитро Слижук

«Виноградні грона роздумів»

Софія Сорока

«Коралові намиста весен»

Олексій Софієнко

«Воскресіння»

Василь Хомик

«Опалені гнізда»

Володимир Шилан

«Найвище, що ціню – Свободу»

«На зламі тисячоліть»

*(Антологія української поезії на європейському
континенті поза межами України)*

